

Onsdagen den 12 mars em.

Kl. 19.30

Bostadsbidrag

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

11 § Bostadsbidrag (forts. från prot. 93)

Fortsattes överläggningen om bostadsutskottets betänkande 1985/86:12.

Anf. 63 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i motion Bo227 framfört partiets principiella ståndpunkt vad gäller bostadsbidragssystemet. Vi föreslår i vår motion att bostadsbidragen på lång sikt skall avskaffas, eftersom systemet innehåller besvärliga margineffekter, vilket i sin tur leder till att många barnfamiljer sitter fast i den s. k. fattigdomsfällan. Genom en kombination av progressiva skatter och inkomstprövade avgifter och bidrag uppkommer margineffekter som gör det näst intill omöjligt för många barnfamiljer att bättra på sin ekonomi genom att arbeta litet extra eller genom en löneförhöjning försöka öka sin nettoinkomst. Inkomstökningar leder till sänkta bostadsbidrag och höjda dagisavgifter. Fattigdomsfällans grymma verklighet gör sig påmind då barnfamiljen försöker ta sig ur den. Just bostadsbidragen kombinerade med barnomsorgsavgifterna leder till att många barnfamiljer har margineffekter som är väsentligt högre än vad de flesta övriga inkomsttagare har. Margineffekter på 70–80 % är inte ovanliga. Detta drabbar i första hand låg- och medelinkomsttagare, och i praktiken framför allt kvinnorna.

Enligt undersökningar som nyligen utförts inom SCB:s fördelningsmodellprojekt har en ensamstående löntagare med ett barn en margineffekt på 73 % i hela inkomstskiktet 80 000–120 000 kr. För ett tvåbarnshushåll med två samboende löntagare blir margineffekten likaledes 73 % om den make som tjänar mest har inkomster mellan 80 000 och 95 000 kr. Även för familjer med tre eller flera barn leder kombinationen av progressiva skatter, progressivt stigande barnomsorgstaxor och bortfallande bostadsbidrag till ytterst höga margineffekter.

Bl. a. på grund av dessa ogynnsamma margineffekter vill vi slå in på en väg som gör det möjligt för oss att långsamt växa ur systemet. Det är därför vi i dag föreslår att bostadsbidragen bör frysas på den nuvarande nivån.

Regeringen väljer som bekant den motsatta vägen, gen. m att i budgetpropositionen föreslå höjda inkomst- och hyresgränser, vilket medför höjda kostnader för bostadsbidragen. Detta innebär att ännu fler barnfamiljer

drabbas av de höga marginaleffekter som bostadsbidragen medför.

Dessutom bör i det här sammanhanget påpekas bostadsbidragens konsumtionsstyrande effekter samt att bidragen skapar behov av en integritetsstörande kontrollapparat. Vidare krävs ett ansökningsförfarande, som i sig kan innebära att ett icke obetydligt antal barnfamiljer som är bidragsberättigade inte får bidrag över huvud taget.

Folkpartiet anser att barnfamiljer bör stödjas genom ett generellt barnstöd. Förslag om detta har folkpartiet fört fram i en särskild familjepolitisk motion, som jag inte skall gå in på här. Jag vill dock framhålla att folkpartiet i motionen föreslår att bostadsbidragen fryses på den nuvarande nivån. Den ökning som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår bör enligt vår uppfattning inte genomföras. De medel som frigörs enligt folkpartiets förslag bör i stället användas för att hjälpa till att finansiera folkpartiets familjepolitiska reform, som jag nyss nämnde. Besparingen är i storleksordningen 250 milj. kr., en besparing som alltså kommer barnfamiljerna till godo på annat sätt enligt vårt förslag.

Bostadskommittén tar i sitt betänkande SOU 1986:5–6 upp frågan om bostadsbidragssystemets framtida utformning. De synpunkter som där framförs leder dock inte utvecklingen mot några större förenklingar, utan snarare växer vi fast i ett allt krångligare bidragssystem. Till detta kommer förslaget om återinförande av bostadsbidrag till hushåll utan barn, vilket onekligen ökar det administrativa arbetet. Tidigare erfarenheter visar att administrationen av dessa bidrag är arbetskrävande. För många hushåll av den här typen ändras inkomster och bostadsförhållanden snabbt, och prövningen av bidragsfrågorna blir komplicerad med risk för felkällor. Folkpartiet säger nej till återinförande av bostadsbidrag till hushåll utan barn.

Att förändra bostadsbidragen i den riktning som jag här har nämnt måste naturligtvis ske med försiktighet och på sikt. En successiv övergång är nödvändig. Folkpartiet har därför i utskottet medverkat till vissa justeringar av hyresgränserna. Folkpartiet anser det vara olyckligt att, som regeringen föreslår, höja den nedre hyresgränsen fr. o. m. den 1 juli 1986. Detta skulle ju innebära att familjer skulle kunna få en sänkning av bostadsbidraget under året utan att några andra ekonomiska förändringar ägt rum för deras del. Detta kan ändå inte vara rimligt. Minskningen hade kunnat bli upp till 120 kr. per månad. Bostadsutskottet har dock rättat till detta.

Genom den justering av den nedre hyresgränsen som föreslås äga rum den 1 januari 1987 kan, inom en oförändrad ekonomisk ram, utrymme skapas för en höjning av de övre hyresgränserna fr. o. m. den 1 januari 1987. Folkpartiets förslag framgår av reservation nr 11 i betänkandet. Några höjningar av inkomstgränserna föreslår däremot inte folkpartiet.

Herr talman! Sammantaget leder, som jag tidigare påpekat, folkpartiets förslag till en besparing på 250 milj. kr.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 11, 13 och 17.

Anf. 64 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! I det betänkande som nu debatteras behandlas regeringens förslag beträffande bostadsbidragen och olika motionsförslag om förändringar i olika avseenden med anledning av budgetpropositionen. Under ärendets gång har bostadsutskottet gjort vissa ändringar i regeringsförslaget. Det gäller förslaget om höjning av den nedre hyresgränsen från den 1 juli 1986, vilket, som vpk också påvisat, skulle ha inneburit upp till 120 kr. per månad i minskade bostadsbidrag för dem som har en bostadskostnad lägre än den övre hyresgränsen. För minst 50 000 hushåll skulle detta alltså ha inneburit en klar försämring. Detta har nu utskottet rättat till. Jag blev litet överraskad när jag hörde Karl-Göran Biörsmark, eftersom man möjligen kunde få intrycket att folkpartiet i motion hade föreslagit att de nedre hyresgränserna inte skulle höjas den 1 juli 1986. Så var emellertid inte fallet. I motion från vänsterpartiet kommunisterna har det emellertid föreslagits att det inte skulle bli någon höjning, och vi har i motionen också påvisat konsekvenserna av en höjning. Det är bra att folkpartiet och andra partier har anslutit sig till den uppfattning som redovisas i utskottsbetänkandet, nämligen den att de nedre hyresgränserna inte skall höjas i år.

Utskottet har i detta avseende biträtt vpk-förslaget och föreslår nu oförändrad nedre hyresgräns för år 1986. Som en följd härav och på grund av att utskottets borgerliga och socialdemokratiska ledamöter inte velat höja kostnadsramen för bostadsbidragen har regeringens förslag till förbättringar av bostadsbidragen fr. o. m. den 1 juli 1986 emellertid avsevärt försämrats. Genom att inte bevilja mer pengar har man tvingats pruta då det gäller föreslagna förbättringar av övre hyresgränser och inkomstgränser.

Sålunda föreslås att de övre hyresgränserna nu höjs med bara mellan 100 och 125 kr. per månad mot föreslagna 325–375 kr. För år 1986 får visserligen ingen lägre bidrag än för 1985, men man får inte de förbättringar som föreslagits i budgetpropositionen förrän fr. o. m. nästa år. Generellt sett får de flesta av de hushåll som skulle behöva en ordentlig höjning av bostadsbidragen redan nu, ingen eller en väldigt liten förbättring.

Det är anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten och troligen även riksdagsmajoriteten nu inte vill gå med på ens de förbättringar som regeringen föreslagit i budgetpropositionen. Den höjning som föreslås där kompenserar inte den urholkning och de reella försämringar som hushållen fått vidkännas. För att återställa bostadsbidragen till en rimlig nivå med hänsyn tagen till de senaste årens inkomst- och hyresutveckling borde bidragen och därmed den ekonomiska ramen höjas utöver vad regeringen föreslagit.

Hur angeläget det är att snabbt förbättra bostadsstödet i form av förbättrade bostadsbidrag har sedan flera år också understrukits av bl. a. bostadsstyrelsen och nu senast av bostadskommittén, som i sitt slutbetänkande lägger fram en rad sådana förslag. En huvuduppgift för bostadsbidragen måste vara att de skall ge det stöd som är nödvändigt för att de minst bärkraftiga hushållen skall kunna bo kvar i eller skaffa bostäder som svarar mot uppställda bostadspolitiska mål.

Vpk har under många år föreslagit olika förbättringar av bostadsbidragen, och vi kan nu med tillfredsställelse konstatera att det finns ett allt bredare stöd för dessa förslag. Det gäller inte bara hyresgäströrelsen och fackfören-

Bostadsbidrag

ingsrörelsen, utan detta stöd finns på många fler håll. Allt fler inser att det är nödvändigt att satsa på bostadsbidragen och att förbättra ekonomin för låginkomsttagare, ensamstående och barnfamiljer.

Bostadskommittén, som nyligen avlämnat sitt slutbetänkande, har beträffande bostadsbidragen bl. a. föreslagit att dessa skall höjas, att de helt skall knytas till de faktiska bostadskostnaderna, att stödet skall differentieras då det gäller barnhushållen och att bidragen skall återinföras för barnlösa hushåll med små inkomster. Vi hoppas givetvis att dessa förslag och andra krav som vi från vpk drivit i många år skall få ett positivt mottagande vid remissbehandlingen och återfinnas i en regeringsproposition i höst.

Bostadsbidragen måste medverka till att höja bostadsstandarden, minska trångboddheten och utjämna kostnadsskillnader. Ett minimum måste vara att stödet reellt inte får försämrats för några hushållsgrupper. Det måste tvärtom förbättras för att motverka de försämringar som skett under senare år.

Nödvändiga förbättringar kan inte åstadkommas genom en omfördelning mellan de svaga hushåll som har eller till helt nyligen haft bostadsbidrag. Många barnfamiljers ekonomi har kraftigt försämrats, och många nya hushåll har hamnat under existensminimum. Skillnader i fråga om hushållens bostadsstandard och betalningsförmåga kan inte undanröjas enbart med förbättrade bostadsbidrag. Det krävs naturligtvis också en förändrad bostadspolitik i övrigt.

Ett par vpk-förslag i den motion som behandlas i detta betänkande har stor betydelse för strävan att öka rättvisan mellan olika hushåll. Det gäller dels frågan om en enhetlig reduktionsfaktor, dels hur man skall betrakta studiemedel vid beräkning av bidragsgrundande inkomst. Båda dessa frågor hör för övrigt till dem som bostadskommittén lägger fram förslag om i sitt slutbetänkande. Från denna utgångspunkt bör det alltså finnas en s-vpk-majoritet för förslagets genomförande.

För att begränsa marginaleffekterna inom bostadsbidragssystemet för vanliga hushåll bör den s. k. reduktionsfaktorn vid uträkning av bostadsbidragen vara enhetlig och bestämmas till 18 % i stället för, som nu, 15 eller 22 %.

Tidigare vpk-förslag om att studiemedel inte bör räknas som inkomst i bostadsbidragssystemet har vi upprepat även i år. Som nämnts har vi nu fått stöd för detta förslag från bl. a. bostadskommittén. Studiemedel är, som vi anfört i vår motion, att betrakta som återbetalningspliktiga lån. Det är enligt vår mening orimligt att lånade pengar skall betraktas som inkomst om lånet är ett studielån, medan t. ex. lån i bank inte behandlas på detta sätt. De studerande som för sitt uppehälle är beroende av studiemedel får lägre bostadsbidrag vid i övrigt lika förutsättningar.

Vpk-förslagen om reduktionsfaktorn och studiemedelsberäkningen följs upp i vpk-reservationerna nr 15 och 16. Förslagen borde kunna genomföras utan att man avvaktar beredningen av övriga delar av bostadskommitténs betänkande. Regeringen bör i enlighet med reservationerna ges till känna att förändringarna bör genomföras från halvårsskiftet 1986.

I det betänkande som vi nu behandlar finns ett ställningstagande som vi från vpk betraktar som särskilt glädjande. Det är att utskottet föreslår ett

återinförande av bostadsbidragen till hushåll utan barn. Utskottet förutsätter att riksdagen kommer att föreläggas ett sådant förslag, och därmed har vpk-kravet tillgodosetts.

Riksdagsbeslutet 1984 om att i och med utgången av år 1985 avveckla bostadsbidragen till hushåll utan barn var ett misstag. Motiven för avvecklingen var dels den förbättring av de barnlösa hushållens bostadsstandard som påstods ha skett, dels det statsfinansiella läget.

Som ett ytterligare skäl för en avveckling anfördes dessutom att bostadsbidragen till de aktuella hushållen endast täckte omkring 14 % av bostadskostnaden. Från vänsterpartiet kommunisterna, som var det enda parti som gick emot avvecklingen, framhölls då bl. a. att det av det faktum att bostadsbidragen till hushåll utan barn endast täckte omkring 14 % av bostadskostnaden inte var riktigt att dra slutsatsen att bidragen skulle avskaffas. Vi föreslog i stället en höjning av bidragen för att täcka en större del av bostadskostnaden för de låginkomsthushåll det här i huvudsak handlar om.

Beträffande bostadsbidragens utformning och innehåll från den 1 januari 1987 har vi från vpk:s sida förutsatt att aviserad proposition angående bostadspolitiken under hösten 1986, bl. a. som ett resultat av bostadskommitténs betänkande, skall innehålla förslag till ordentliga förbättringar, eventuellt i form av en särskild bostadsbidragsproposition. Regeringens förslag om höjning av nedre hyresgränserna, vars ikraftträdande bostadsutskottet flyttat fram till den 1 januari 1987, innebär att man tar tillbaka större delen av den förbättring som en höjning av övre hyres- och inkomstgränser innebär. Det är att ge med den ena handen och ta med den andra.

Herr talman! Sedan många år tillbaka har både socialdemokratiska och borgerliga regeringar och riksdagsmajoriteter genomfört höjningar av de nedre hyresgränserna för bostadsbidrag, och för ett par år sedan infördes även en nedre hyresgräns avseende pensionärernas bostadstillägg, KBT. Det har inneburit att många låginkomsthushåll, ensamstående, pensionärer, ungdomar och hushåll med eller utan barn, bl. a. i små lägenheter med relativt låg hyra, har mist sina bidrag eller fått väsentliga försämringar. De övre hyresgränserna och inkomstgränserna har nämligen inte höjts i relation till höjningen av de nedre hyresgränserna.

Antalet hushåll som uppbär bostadsbidrag har därigenom minskat under en lång rad år samtidigt som bostadsbidragens andel av det samlade bostadsstödet har minskat. Utvecklingen innebär bl. a., vilket belyses i vår reservation nr 5, att antalet hushåll med bostadsbidrag har minskat till mindre än hälften under en tioårsperiod. Minskningen är i allt väsentligt orsakad av att bidragsgivningens utformning har varit sådan att den inte har tagit hänsyn till den aktuella inkomst- och hyresutvecklingen.

Det handlar här inte om att över 300 000 hushåll som har mist sina bidrag inte behövde dem. Tvärtom hade de flesta av dem behövt behålla bostadsbidragen för att kunna bo bra. Många har ansett sig tvingade att minska sin utrymmesstandard, att byta ned sig, för att klara ständigt ökade boendekostnader.

Måhända kan man nu se hoppfullt på möjligheterna att få en ordentlig

förbättring av samhällets bostadsstöd då det gäller bostadsbidragen bl. a. med en konsekvent bostadsanknytning. Mycket tyder också på att vi kan få ett rättvisare, differentierat stöd till barnfamiljerna, enhetligare och rättvisare grunder för beräkning av bidragen osv. Vi har noterat att regeringen i budgetpropositionen faktiskt synes ha insett att bidragen måste höjas.

Förbättringarna, höjningarna, måste emellertid enligt vår mening bli större och genomföras snabbare än vad regeringen och bostadsutskottets majoritet har förutsett. Ett accepterande av vpk-förslagen redan nu skulle innebära att bostadsbidragen bättre skulle anpassas till aktuell inkomst- och hyresutveckling och förhindra en fortsatt urholkning av värdet av bidragen under 1987.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna i bostadsutskottets betänkande nr 12.

Anf. 65 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Tore Claeson uttrycker viss förvåning över att jag i mitt anförande tog upp regeringens förslag att höja den nedre hyresgränsen fr. o. m. den 1 juli 1986. Han säger att det inte stod någonting om detta i folkpartiets motion. Det är riktigt att det inte där fanns något preciserat vad gäller just den delen. Vi skrev i motionen att vi är beredda att göra justeringar avseende de olika hyresgränserna så länge detta sker inom den givna ramen, dvs. inte medför några påslag på totalkostnaderna.

Jag sade i mitt anförande också att folkpartiet därför i utskottet har medverkat till vissa justeringar av hyresgränserna. I utskottet sker ju en diskussion, och det är inte så märkvärdigt att man där är med och medverkar till vissa justeringar vad gäller t. ex. hyresgränserna. Och det var precis vad folkpartiet gjorde!

Anf. 66 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark har ju nu vitsordat vad jag sade, nämligen att det i folkpartimotionen inte fanns något förslag med utgångspunkt i regeringens förslag i propositionen om en höjning av nedre hyresgränserna, som innebar att ungefär 50 000 hushåll fick försämrade bostadsbidrag med upp till 120 kr. i månaden. Man reagerade alltså inte mot detta och ställde inget förslag. Däremot är det riktigt att folkpartiet i sin motion hade ett förslag om att höja den övre hyresgränsen. Det skulle ske på det sättet att man skulle göra en omfördelning inom ramen för nuvarande kostnader. Jag tror att man uttryckte det så att man ville frysa kostnaderna på nuvarande nivå. Men jag har fortfarande inte sett hur detta konkret skulle gå till och hur den omfördelning skulle ske som återfanns i detta förslag.

Jag har emellertid, herr talman, fått belagt vad jag sade i mitt anförande, att inget förslag beträffande de nedre hyresgränserna fanns från folkpartiets sida och för övrigt inte heller från centrens.

Anf. 67 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Bostadsbidrag är ett viktigt medel i en socialt inriktad bostadspolitik. Det är angeläget att stödet har en sådan inriktning att det gör det lättare för dem som har stort behov av en förbättrad bostadsstandard att

skaffa sig en sådan. Många barnfamiljer behöver ekonomiskt stöd, om de skall kunna efterfråga rymliga och välutrustade bostäder i bra miljöer. Regeringens förslag är utformade för att tillmötesgå sådana behov.

För det första vidgas den ekonomiska ramen för bostadsbidragen med 520 milj. kr. jämfört med tidigare. 250 milj. kr. av dessa utgörs av statliga utgifter.

För det andra föreslås sådana ändringar i hyres- och inkomstgränserna för bostadsbidrag att de skall stimulera till efterfrågan hos de barnfamiljer som är i behov av större bostäder, och då framför allt till efterfrågan inom nyproduktionen och på bostäder som har producerats under senare år.

En stor del av de barnfamiljer som nu har bostadsbidrag har bostadskostnader som överstiger de gällande hyresgränserna. Genom att höja de övre hyresgränserna kan bidraget täcka en större andel av hyran. Genom att man även höjer inkomstgränserna kompenseras i viss mån löne- och prishöjningar.

Ambitionen hos regeringen har varit att förbättringarna av bostadsbidraget skall kunna träda i kraft så snart som möjligt. Den första förbättringen föreslås gälla redan från den 1 juli 1986.

I motioner bl. a. från vpk och moderaterna har frågan om bostadsbidragssystemets utformning och omfattning ur mer principiell synpunkt tagits upp.

Bostadsbidragets framtida utformning har behandlats av bostadskommittén i det betänkande som nyss har lagts fram. Efter remissbehandling kommer detta betänkande att föranleda en proposition till riksdagen under hösten 1986.

De förslag som framförs i olika motioner kommer att aktualiseras i den fortsatta beredningen. Utskottet anser att denna beredning bör avvaktas, innan riksdagen tar ställning i dessa frågor.

Frågan om att återinföra bostadsbidrag till hushåll utan barn kommer då också att aktualiseras. Utskottet anser att bidrag för denna grupp bör återinföras och förutsätter att riksdagen får förslag om den närmare utformningen av detta. Det är också min kommentar till det som sagts här i tidigare inlägg.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till kostnadsram för budgetåret 1986/87.

Bostadsutgiftens betydelse för barnfamiljernas ekonomi talar för att bostadsbidragen bör höjas såväl för 1986 som för 1987. Bidragen bör enligt utskottet räknas upp såväl per den 1 juli 1986 som per den 1 januari 1987.

Utskottet förordar dock vissa ändringar inom den föreslagna ekonomiska ramen. Den första gäller den nedre hyresgränsen fr. o. m. den 1 juli 1986. Utskottet har i sina överväganden gjort följande bedömningar.

Bidragsåret är för bostadsbidragen lika med kalenderåret. I början av bidragsåret erhåller bidragstagarna ett kommunalt beslut om bostadsbidrag för det kommande året. Besluten i januari 1986 har grundats på att de hyres- och inkomstgränser som gällde för 1985 skulle ligga fast under hela 1986.

Höjningen av den nedre hyresgränsen under löpande bidragsår innebär lägre bostadsbidrag för dem som inte kan dra nytta av en höjd övre hyresgräns.

Om bidragstagaren inte helt eller kanske inte alls kan utnyttja en höjning

av den övre hyresgränsen, medan han däremot tappar den del av bostadsbidraget som blir följderna av att den nedre hyresgränsen höjs, kan bidraget minska med upp till 120 kr. i månaden.

För att man skall undvika att några bidragstagare under 1986 får lägre bidrag än vad de fått besked om, bör enligt utskottets mening den nedre hyresgränsen inte höjas förrän den 1 januari 1987.

Den andra förändringen gäller de övre hyresgränserna fr. o. m. den 1 juli 1986. Som tidigare sagts ställer sig utskottet bakom den förordade ekonomiska ramen för en höjning av bostadsbidraget. Det innebär att utskottets ställningstagande i fråga om den nedre hyresgränsen får som konsekvens att de övre hyresgränserna inte kan höjas fullt ut i enlighet med regeringens förslag den 1 juli 1986. För att hålla sig inom den ekonomiska ramen bör därför de övre hyresgränserna per den 1 juli justeras nedåt i enlighet med utskottets förslag.

Utskottet anser att nedre och övre hyresgränser skall ändras så att de den 1 januari 1987 helt överensstämmer med regeringens förslag.

Inkomstgränserna bör enligt utskottets mening ändras i enlighet med regeringens förslag såväl den 1 juli 1986 som den 1 januari 1987.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och yrka avslag på samtliga reservationer.

Sedan har jag några kommentarer till det som har sagts i den tidigare debatten. När det gäller moderaterna föreligger ju principiella skillnader, som jag redan sagt, som kommer att behandlas nästa gång vi får förslag till ändringar av bostadsbidragen. Men jag kan inte låta bli att ändå göra några kommentarer.

Ett aldrig så väl tilltaget grundavdrag per barn kan ju inte utnyttjas av den som saknar inkomst eller av den som har mycket låg inkomst. Om man använder ett sådant instrument stämmer det inte med de övergripande målen för bostadspolitiken, dvs. att vi skall ge alla rätt till en rymlig och välplanerad bostad i en bra miljö. Då måste följderna bli att de allra fattigaste ställs utanför.

Jag skulle sedan vilja säga en sak till Karl-Göran Biörsmark när det gäller andra sätt att stödja barnfamiljer. Oavsett hur detta stöd utformas kan vi inte bortse från att bostadskostnaden nästan utan undantag är en mycket tung post i barnfamiljernas budget. Behovet av utrymme växer med barnen, och därför ställer jag mig mycket tvivlande till att vi någonsin kommer att få råd att ge så höga vårdnadsbidrag och under så lång tid att det blir en hjälp för familjer med tonåringar. Jag tror att bostadsbidragen är välkomna i de familjerna.

Visst är det så, som folkpartiet säger i sin motion, att bostadsbidragen kräver redovisning en gång om året av ett antal fakta, nämligen hur många barn man har, hur stor bostad man har och vilken inkomst man har. Om man t. ex. måste ha påfyllning med hjälp av socialbidrag, krävs det redovisning flera gånger per år och dessutom av flera fakta än hur stor bostaden är, hur många barn man har och hur stor inkomst man har.

Karl-Göran Biörsmark tyckte också att vi inte borde återinföra bostadsbidrag till hushåll utan barn, eftersom det var så mycket krångel med det. Jag tycker däremot att det känns mycket angeläget, inte minst sedan vi blev klara

över hur många hushåll utan barn som ingår i det ökade antalet sökande som i dag behöver socialbidrag.

Oberoende av om man har barn eller ej, om man har hög eller låg inkomst eller ingen inkomst alls, behöver man en hygglig bostad. Det går att särskilja bostadskonsumtion från nästan all annan konsumtion – alla måste ju bo någonstans. Man kan inte ställa av bostaden som en bil för några månader eller ens någon vecka. Har man en fast bostad har man också en fast bostadsutgift, och den kan man inte skjuta upp. Därför tror jag alltså att det behövs bostadsbidrag till hushåll som inte har barn.

Jag vill också säga något till Tore Claeson. Han tycker att vi borde ha nöjt oss med oförändrade nedre hyresgränser den 1 juli och i övrigt åtminstone följt propositionens förslag till övre hyresgränser. Han tycker att det borde kosta så litet och att det egentligen är rätt osäkert hur mycket det skulle kosta.

Om vi skulle agera så, Tore Claeson, när vi behandlade alla de här små och ibland stora delposterna i statens budget, skulle det få mycket förödande konsekvenser. Skall vi lyckas genomföra de besparingar som vi vet är nödvändiga, måste vi avstå från att fatta beslut, som kan innebära att utgifterna överskrider de anvisade ramarna. Vi måste försöka att hålla oss inom dem. Det är naturligtvis i ännu högre grad skälet till att utskottet avstyrker förslaget om en ökad ram med 390 miljoner, som ypk föreslår.

Anf. 68 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Margareta Palmqvist sade att det grundavdrag som vi har föreslagit inte är till någon hjälp för dem som har mycket små inkomster eller inga inkomster alls. Jag skulle då vilja rekommendera Margareta Palmqvist att läsa vår motion. Där har vi tagit hänsyn till detta. Vi säger i klartext att man i de fall där det är fråga om små inkomster eller inga inkomster alls skall ha en jämkning, vilket är ganska vanligt, t. ex. skattejämkningen för familjer som bor i småhus. En s. k. negativ skatt kan utgå, dvs. man fyller upp med bidrag så att mottagaren kommer i åtnjutande av de fördelar man annars skulle ha fått genom skatteavdrag. Detta betalas ut en gång i månaden, som barnbidraget. Vårt förslag är mycket väl genomtänkt och det är ett bra förslag.

Sedan skulle jag vilja fråga Margareta Palmqvist om hon verkligen tycker att det bidragssystem som vi har i dag är så särskilt bra, att det är ett rättvist system. För det är det faktiskt inte. Det tar inte hänsyn till om man får bidragsförskott eller underhållsbidrag. Det tar heller inte hänsyn till skatter, utan det är beräknat på bruttoinkomsten. Därför slår det väldigt snett i de familjer där man t. ex. har bara en familjeförsörjare eller där den ena föräldern står för den huvudsakliga inkomsten.

Jag tycker det är beklagligt att socialdemokraterna bygger vidare på ett sådant system. Det är faktiskt dags, som jag sade i mitt inlägg, att vi nu lägger om och snarast möjligt får ett enklare och mer rättvist system för stödet till just barnfamiljerna.

Anf. 69 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det här blir fråga om nya anföranden genom den talarordning vi har. Därför tar jag mig friheten att säga att Karl-Göran Biörsmark i sitt anförande påstod att om man höjer hyresgränserna och den övre inkomstgränsen skulle ännu flera drabbas av margineffekter. Jag skulle gärna vilja be Karl-Göran Biörsmark att förklara för mig hur konsekvensen kan bli ökade margineffekter, om man ger fler människor möjligheter att få bostadsbidrag genom att höja övre hyres- och inkomstgränserna. Om man vill medverka till att minska margineffekterna borde man faktiskt gå på vpk:s förslag, bl. a. då det gäller frågan om reduktionsfaktorn, som får en klar sådan effekt.

Anledningen, Margareta Palmqvist, till att man från utskottets sida inte har ansett sig kunna gå på regeringens förslag till förbättring av bostadsbidragen fr. o. m. den 1 juli 1986 är att det skulle innebära att man måste överskrida kostnadsramen, beroende på en fadäs eller miss som gjordes då det gällde den nedre hyresgränsen. Detta upptäcktes i början av februari, och bostadsministern kom då med ett särskilt pressmedelande, där han sade att självklart ingen skulle få några försämringar. Detta följdes upp i utskottet på det sättet att man flyttade fram tidpunkten för höjningen av nedre hyresgränsen. Det är faktiskt på det sättet, enligt den PM vi fick till bostadsutskottet vid behandlingen av denna fråga, att om vi skulle ha fortsatt att stödja de förbättringar av bostadsbidragen från den 1 juli 1986 som regeringen föreslog i budgetpropositionen, skulle det kosta staten 258 milj. kr., varav ca 86 milj. kr. skulle belasta budgetåret 1986/87. Det handlar alltså inte om så mycket pengar. Dessutom råder det alltid en betydande osäkerhet då det gäller beräkningen av sådana här *unslag*. Man vet inte hur inkomst- och hyresutvecklingen blir eller hur många som kommer in i eller faller bort ur systemet. Under 1985 beräknade man att få ökade kostnader för bostadsbidragen med i runt tal 350 milj. kr. Vad blev resultatet? 36 milj. kr., dvs. 10 %. I ett sådant läge kan det inte vara så oerhört svårt att föreslå saker, som skulle innebära kostnadsökningar på i runt tal 200 milj. kr.

Det är bakgrunden till det resonemang jag fört och till att vpk i utskottet var berett att biträda regeringspropositionens förslag i övrigt, under förutsättning att man inte försämrade förslagen då det gällde höjningar från den 1 juli 1986.

Anf. 70 KARI-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Margareta Palmqvist tog upp frågan om generella bidrag i samband med vårt förslag samt kostnaderna för barnomsorg och barnbidrag. Vi vill ha generella barnbidrag. Men Margareta Palmqvist kom inte in så mycket på margineffekterna. Det är det som vi kallar fattigdomsfällan att man på det här sättet försvarar för människor att höja sin nettoinkomst. Om man höjer inkomsten kommer man att tappa bidrag och får en lägre nettoinkomst.

Tore Claeson talar om margineffekter, och jag menar att ju fler som kommer inom det intervall det här gäller desto fler drabbas av margineffekterna. Det blir fler människor inom intervallet.

Anf. 71 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Till Margareta Gard och Karl-Göran Biörsmark vill jag säga att jag inte tycker att nuvarande bostadsbidragssystem är felritt. Det är behäftat med många felaktigheter som behöver rättas till. Och man kan se att det finns möjligheter till det, inte minst om man läser bostadskommitténs förslag till ändrade bostadsbidragsregler. Den kommittén har lämnat ett betänkande och regeringen har sagt att en bostadsproposition kommer i höst. I den skall ingå förslag till nya regler om bostadsbidragen. Jag tror alltså att vi kan se fram emot ett förslag om bostadsbidrag som blir enklare för oss att hantera, vi som skall besluta om dem. Men framför allt hoppas jag att det skall bli lättare för den som skall dra nytta av bostadsbidragen att förstå hur de fungerar och hur de beräknas. Dessutom hoppas jag att man skall få bort marginaleffekterna, som ni båda talar om och som ingen tycker om. Det går att ändra på de stora trappstegseffekterna. Jag hoppas att vi skall få ett förslag på riksdagens bord till hösten som ger oss ett bättre system.

Jag kan hålla med Tore Claeson om att det här är ett område, där det är svårt att exakt beräkna anslagen och träffa precis rätt. Men att vara medveten om att det kan vara en felmarginal på 200 milj. kr. är, tycker jag, ansvarslost. Jag tycker inte att vi kan behandla årets budget på det viset, om vi vill komma till rätta med våra stora budgetunderskott. 200 miljoner är ingenting i den miljardrullningen, kan man ju säga, men så får vi inte fortsätta att resonera. Vi måste i det här sammanhanget se till enstaka miljoner lika väl som till miljarder, om vi någonsin skall komma ur den här situationen. Det är skälet till att jag håller fast vid utskottets förslag.

Anf. 72 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Margareta Palmqvist säger klart och tydligt att det här bostadsbidragssystemet inte är felritt. Men likväl stöder Margareta Palmqvist systemet och säger att det är bra och nödvändigt för bostadspolitiken att ha kvar det och att det inte går att ändra. Vi har lagt fram förslag om hur man skall påbörja en förändring – det är viktigt att vi börjar nu och gör det snabbt, så att vi kan få till stånd ett rättvisare system.

Jag tycker att Margareta Palmqvists ståndpunkt är inkonsekvent. Vi måste åstadkomma ändringar i bostadsstödet till barnfamiljerna för att få till stånd en ordning som är enklare och rättvisare. Det nuvarande bostadsbidragssystemet är så krångligt att inte ens regeringen kunde räkna ut hur det skulle slå när man höjde hyresgränserna. Det är väl ett tecken på att det nu har blivit alltför krångligt.

Anf. 73 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Låt mig i den diskussion som förts om marginaleffekterna säga att om bostadskommitténs majoritetsförslag blir genomfört kommer det mesta av olägenheterna beträffande marginaleffekterna att försvinna. Det framgår klart och tydligt för den som tar del av förslaget. I likhet med Margareta Palmqvist hoppas jag att resultatet av den remissomgång som nu pågår om bostadskommitténs förslag skall bli en regeringsproposition och ett beslut här i riksdagen under hösten som innebär att man får till stånd de olika förbättringar på det här området som så väl behövs.

Jag har faktiskt respekt för att man försöker beräkna utgifter och anser att man måste försöka komma fram till så exakta siffror som möjligt. Men just på det här området är det mycket osäkert. Dessutom är det så, som Margareta Palmqvist säkert också håller med om, att det är möjligt att en förbättring av bostadsbidraget, som så att säga på papperet skulle kosta 200 miljoner mera, från den 1 juli 1986 skulle kunna innebära att man sparade in motsvarande belopp i socialbidrag ute i kommunerna, så att det samhällsekonomiskt kanske t. o. m. vore en bra affär och en riktig åtgärd att vidta.

Anf. 74 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Jag stöder det nuvarande systemet i avvaktan på ett nytt förslag. Det är, tycker jag, rimligt att även bostadsbidragsförslag behandlas i sedvanlig ordning. Man kan dra nytta av att olika remissinstanser prövar, granskar och ger synpunkter på utredningsförslag. Det kan i sin tur leda till en bra proposition.

Dessutom tycker jag det är viktigt att vi redan nu vågar fatta beslut om bostadsbidragen för 1987. Om nämligen en bostadsproposition läggs fram i slutet av året kan kommunerna knappast klara av att expediera de nya bostadsbidragen redan fr. o. m. den 1 januari 1987. Vi vet att man på många håll har avvaktat ganska länge med investeringar i bra datautrustning. Man har nämligen väntat på ett beslut om att utbetalningarna skall skötas av försäkringskassan. Det är viktigt att vi har detta klart för oss, så att vi inte ställer till oreda i onödan. Det är också ett skäl till att vi bör finna oss i att fatta beslut om bostadsbidragen i denna form. Sedan får vi hoppas på bättre tider.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (återinförande av bostadsbidragen till hushåll utan barn)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 159 röster mot 147 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Kjell A. Mattsson m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 2 (bostadsbidragssystemets utformning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Billing m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (kostnadsramen för bostadsbidragen)

Först biträdades reservation 4 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark med 44 röster mot 18 för reservation 5 av Tore Claeson. 242 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Knut Billing m. fl. med 69 röster mot 41 för reservation 4 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark. 193 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Billing m. fl. – genom uppresning.

Mom. 9 (en enhetlig reduktionsfaktor)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 19 för reservation 15 av Tore Claeson.

Mom. 10 (studiemedel vid beräkning av bidragsgrundande inkomst)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 19 för reservation 16 av Tore Claeson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

skatteutskottets betänkanden

1985/86:21 om beskattningen vid avyttring av tillgångar som förvärvats genom utdelning (prop. 1985/86:78),

1985/86:25 om generalklausulen m. m.,

1985/86:26 om extra avdrag m. m. och

1985/86:27 om vissa skogsbeskattningsfrågor m. m.

Anf. 75 ANDRÉ VICE TALMANNEN:

Skatteutskottets betänkanden 21, 25, 26 och 27 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså skatteutskottets betänkande 21 om beskattningen vid avyttring av tillgångar som förvärvats genom utdelning.

Beskattningen vid avyttring av tillgångar som förvärvats genom utdelning

Anf. 76 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Enligt nuvarande skattelagstiftning finns det inget som hindrar att aktiebolags utdelning sker i annan form än pengar. Utdelningen kan ske i form av aktier eller fast egendom.

När en sådan utdelning sker från dotterbolag till moderbolag kan moderbolaget sälja den utdelade egendomen vidare med låtnader i beräkning av realisationsvinstsskatt.

Enligt ett regeringsrättsutslag får det mottagande bolaget nämligen tillgodoräkna sig marknadsvärdet på den utdelade egendomen vid utdelningstillfället. Man kan på det sättet helt komma ifrån egendomens anskaffningsvärde för det utdelande företaget. Värdestegringen undandras därigenom från realisationsvinstsbeskattning.

Detta undandragande av reavinstsbeskattningen kan knappast anses godtagbart, och skatteutskottet är också enigt om att denna möjlighet, som uppenbarats genom regeringsrättens utslag, skall stoppas. Vad vi däremot inte kan acceptera är den retroaktiva prägel som propositionen fått genom att ikraftträdandet föreslås vara den 1 januari i år – alltså två och en halv månader före ett beslut här i kammaren.

En sådan retroaktivitet är endast tillåten om särskilda skäl föreligger.

Prot. 1985/86:94
12 mars 1986

Beskattningen vid avyttring av tillgångar som förvärvats genom utdelning

Prot. 1985/86:94
12 mars 1986

*Beskattningen vid av-
yttring av tillgångar
som förvärvats genom
utdelning*

Denna proposition rör en så speciell fråga att det svårigen kan påstås att det föreligger särskilda skäl för att tidigarelägga ikraftträdandet.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 77 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Knut Wachtmeister har ingående redogjort för lagförslaget. Jag behöver alltså inte göra det.

I propositionen föreslås ett tillägg till lagen om statlig inkomstskatt i syfte att motverka en enligt föredragande statsrådet omotiverad skattebefrielse vid utdelning av kapitaltillgångar. Det som aktualiserat förslaget är en dom i regeringsrätten i september 1985. Från folkpartiets sida har vi ingenting att invända i sak mot lagstiftningen. Tvärtom anser vi den mycket befogad. Däremot vill vi med skärpa avvisa den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet. Finansministern föreslår att de nya bestämmelserna skall tillämpas i fråga om tillgångar som förvärvats genom utdelning som beslutats efter utgången av år 1985. Det handlar alltså om en ikraftträdandetidpunkt som ligger tidigare än riksdagens beslut, dvs. om retroaktiv lagstiftning. Som skäl att gå emot det förbud som råder mot sådan lagstiftning anför regeringen s. k. särskilda skäl.

Det är inte första gången som regeringen tillgriper lagstiftning av retroaktiv karaktär. Den extra vinstdelningsskatten och den tillfälliga förmögenhetsskatten infördes under former som har karaktären av retroaktiv lagstiftning. Då riksdagen t. ex. i december 1984 beslöt om nya regler för förmögenhetstaxeringen för inkomståret 1984, var det i praktiken fråga om retroaktivitet.

I det här fallet borde retroaktiv lagstiftning ha kunnat undvikas. Regeringsrättens dom föll den 19 september, alltså nära tre månader före den tidpunkt då propositionen förelades riksdagen. Om man tillmätte den här saken den betydelse som finansministern gör, så borde propositionen ha kunnat tas fram i sådan tid att riksdagen kunnat fatta sitt beslut före årsskiftet.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 78 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Som vi har hört av de föregående talarna har utskottet nått full enighet i själva sakfrågan i propositionen. Jag går därför ej in och kommenterar själva innehållet i de föreslagna ändringarna av skattelagstiftningen.

Som vi också hört av föregående talare, har vi dock inte kunnat nå enighet i fråga om ikraftträdandetiden. Enligt moderaternas och folkpartiets företrädare i utskottet anses det inte föreligga sådana särskilda skäl som kan motivera en retroaktiv beskattning.

I propositionen framhåller finansministern, att utdelning av kapitaltillgångar förmodligen kommer att övervägas allmänt redan i samband med det förestående bokslutstillfället – alltså vid föregående årsskifte – och att sådan utdelning i många fall också kan komma att beslutas enbart av skattemässiga skäl. En sådan utveckling skulle enligt finansministern vara högst otillfreds-

ställande, och han finner det därför nödvändigt att de nya bestämmelserna tillämpas från årsskiftet.

Utskottsmajoriteten är av samma mening som finansministern och finner därmed att det föreligger sådana särskilda skäl att regeringsformens bestämmelser angående retroaktiv beskattning kan tillämpas i förevarande fall.

Det är förvånande att man från reservanternas sida ej kunnat biträda propositionens förslag när det gäller ikraftträdandetiden. Detta säger jag med vetskap om att det, när det första beslutet togs om förbud mot avdrag för förskottsräntor på förslag av den dåvarande budgetministern och folkpartisten Wirtén, inte hördes ett ljud av protest från de borgerliga ledamöterna i skatteutskottet.

Så jag vill ställa en fråga till reservanternas talesmän: Varför kunde man svälja förslaget om retroaktiv beskattning då, som berörde ett mycket stort antal skattebetalare, utan att över huvud taget reagera? Det är lätt att misstänka att ni anpassar er syn på denna fråga beroende på om ni är i majoritetsställning eller befinner er i minoritet.

Till Kjell Johansson vill jag säga att den tillfälliga vinstdelningsskatten var ett led i åtgärderna för att få en återhållsam lönerörelse. Skatteutskottet fattade beslut i frågan den 12 april 1983 (SkU 1982/83:40). Riksdagsbeslutet togs sedan den 27 april, och skatten skulle gälla från den 30 juni samma år. Hur man då kan göra gällande att det är en retroaktiv beskattning kan jag ej förstå. För övrigt vill jag nämna, att man i den reservation som hade lämnats från borgerligt håll ej riktade sig mot den retroaktiva beskattningen utan berörde remissförfarandet av förslaget till tillfällig vinstdelningsskatt.

I fråga om den tillfälliga förmögenhetsskatten vill jag hävda att man inte heller i detta fall kan påstå att det var fråga om retroaktiv beskattning. Den tillfälliga förmögenhetsskatten gällde taxeringsåret 1984. Propositionen bordlades i riksdagen den 26 oktober 1983, och riksdagen fattade beslut i december 1983. Beslutet stred alltså ej mot grundlagens bestämmelse om retroaktiv beskattning.

För övrigt anser jag det anmärkningsvärt att folkpartiet nu i sin motion aktualiserar detta beslut, när man inte ens reserverade sig i ifrågavarande betänkande (SkU 1983/84:12).

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan.

Anf. 79 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Olle Westberg försöker försvara det beslut om skärpning av förmögenhetsskatten som fattades här i riksdagen när 2 veckor av årets 52 återstod. Alla planeringar som hade gjorts under de 50 första veckorna ställdes alltså på huvudet. Detta om något hade karaktären av retroaktiv lagstiftning. Även om grundlagen accepterar att sådant sker, är det från alla andra synpunkter omoraliskt och felaktigt.

Den tillfälliga vinstskatten försvarar Olle Westberg med att det var ett led i åtgärderna för att det skulle bli en återhållsam lönerörelse. Samtidigt tycker han att det var hyckleri från de borgerligas sida då vi hösten 1981 genomdrev en begränsning av förskottsräntorna. Det var i så fall precis lika mycket ett led i verksamheten för att få en skattereform, när regeringen 1982 genomför-

de vissa begränsningar i underskottsavdragen. Hade man då inte stoppat förskottsräntorna, hade mycket av det som man tänkte föreslå våren 1982 inte fått något genomslag.

Jag kan nämna ett annat exempel på hur man, enligt min mening, klåfingrigt har genomdrivit förslag med retroaktiv karaktär, nämligen då det gäller rätten till avdrag för förluster på optionskuldebrev. Härom fattade riksdagen beslut hösten 1984, alltså även då ett beslut med retroaktiva inslag.

Anf. 80 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Olle Westberg vill tydligen hellre diskutera historia än den fråga som vi nu har på dagordningen. Knut Wachtmeister har redan svarat beträffande de olika exempel som berördes. Jag vill, som sagt, gärna hålla mig till den fråga som vi nu diskuterar. Detta är väl ändå, Olle Westberg, retroaktiv lagstiftning? Det tycker jag att man borde kunna erkänna. I annat fall behövde man väl inte återopå 2 kap. 10 § i regeringsformen. Det är helt klart en retroaktiv lagstiftning. Dessutom är den, enligt min mening, onödig.

Det mål som initierade den här lagstiftningen anhängiggjordes i regeringsrätten 1984. Domen föll den 19 september, alltså ungefär tre månader innan propositionen förelades riksdagen. Om man tillmätte den här historien en sådan betydelse och om man utgick ifrån att man skulle få ett så stort skattesvinn på grund av förfaranden som man misstänker människor för, hade man ju kunnat lägga fram en proposition så, att den hade kunnat behandlas i laga ordning. Även om detta inte hans med, delar jag inte bedömningen att man i detta fall skulle ha behövt tillgripa någon annan ikraftträdandetid än den som vi har angett i reservationen. Det måste ju ändå föreligga en hel del förutsättningar för att man över huvud taget skall kunna tillämpa det förfarande som ni misstänker kan bli så väldigt vanligt. Dessa förutsättningar föreligger, som sagt, inte i så stor utsträckning att man kan befara ett undandragande av den storleksordning det här talas om. Ni hade, som sagt, kunna klara av frågan på ett annat sätt. Vi tycker alltså att det är felaktigt att gång på gång införa lagar av retroaktiv karaktär, speciellt om det är onödigt.

Anf. 81 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Knut Wachtmeister sade att det inte var riktigt när man fattade beslutet om den tillfälliga förmögenhetsskatten två månader före årets utgång. Man spolieerade alla planeringar, sade han. Han sade inte "skatteplaneringar", men det var sådana man spolieerade.

Återhållsamheten i lönerörelsen, som jag också berörde, var ett särskilt skäl. För att vi skulle få ned inflationen och återställa balansen i ekonomin efter de borgerliga åren var man tvungen att vidta sådana här åtgärder.

När det gäller förmögenhetsskatten vill jag hävda att det inte var någon retroaktiv beskattning. I skatteutskottets betänkande 1983/84:12 heter det:

"Skattepliktig förmögenhet skall enligt 2 § förmögenhetsskattelagen beräknas med hänsyn till förhållanden vid utgången av beskattningsåret. Enligt 1 § samma lag är ett beskattningsår alltid det kalenderår som närmast föregått taxeringsåret. Skattepliktig förmögenhet vid 1984 års taxering skall således bestämmas med utgångspunkt i förhållanden som gäller vid utgången

av 1983. Med hänsyn härtill och då den nu aktuella propositionen bordlades i riksdagen den 26 oktober i år kan förslaget om skärpt förmögenhetsskatt vid 1984 års taxering inte anses utgöra retroaktiv skattelag i grundlagens mening.”

Kjell Johansson anklagade mig för att jag gjorde en historieskrivning. Men det är faktiskt Kjell Johansson själv som dels i sin motion, dels i sitt anförande nu gått tillbaka i tiden. Då måste jag ha rätten att bemöta det.

Vi har sagt att det beslut vi skall fatta i dag kan anses innebära en retroaktiv beskattning. Men vi har enligt grundlagen rätt att fatta ett sådant beslut. Samma rätt tog ni er i samband med förslaget om förbud mot avdrag för förskottsräntor. Vad ser Kjell Johansson för skillnad mellan beslutet enligt det förslaget, om vilket ni inte sade någonting alls, och det beslut vi skall fatta i dag?

Anf. 82 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag måste rätta Olle Westberg. Det var inte, som han sade, två månader som kvarstod av året när detta beslut fattades, utan det var två veckor. Det borde ju vara ett minimikrav att man i början av året vet hur mycket man skall betala i skatt. Den här förmögenhetsskatteskärpningen kom ju dessutom som påbröd på en förmögenhetsskatteskärpning som hade beslutats året dessförinnan. Medborgarna här i landet hade anledning att tro att det beslut som fattats året före skulle gälla för hela det år det var fråga om. Detta var absolut en retroaktiv lagstiftning. För att få full klarhet och för att undvika ett upprepande motionerade jag om att man skulle införa fasta regler för vad som menas med retroaktiv lagstiftning. Jag måste alltså här tala historia, men förmögenhetsskatteskärpningen två veckor innan året var slut var ytterst upprörande.

Anf. 83 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Olle Westberg säger att man för att kunna återställa balansen i ekonomin efter de borgerliga åren måste tillgripa retroaktiv lagstiftning. Jag har hört talet om ”de borgerliga åren” i många och de mest omöjliga sammanhang, faktiskt till leda. Men detta är väl ändå nästan snudd på rekord.

Vi har rätt att fatta ett sådant här beslut, säger Olle Westberg. Det kan verkligen ifrågasättas om det här föreligger sådana särskilda skäl som avses i lagstiftningen, men den springande punkten är ändå om det var nödvändigt. Borde inte även ni vara intresserade av att lagstiftning tillkommer på ett sådant sätt att den är oantastlig? I detta fall hade det enligt vår bedömning utan vidare varit möjligt. Även om ni inte hade lyckats göra en uppföljning i en fråga som ni tyckte att det var så otroligt viktigt att fatta beslut i för att undvika ett stort skatteundandragande, hade ni faktiskt kunnat avstå även nu. Det skattesvinn som ni befarade hade nämligen med mycket stor sannolikhet aldrig uppstått.

**Prot. 1985/86:94
12 mars 1986**

Beskattningen vid avyttring av tillgångar som förvärvats genom utdelning

Anf. 84 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Det är inte stor idé att diskutera med Kjell Johansson. Jag fick inget svar på frågan varför han ansåg förfarandet vara helt acceptabelt vid införandet av förbud mot avdrag för förskottsräntor men inte i detta fall. Tydligt erkänner han att inställningen är beroende av om man är i minoritet eller i majoritet.

Till Knut Wachtmeister vill jag säga följande angående den tillfälliga förmögenhetsskatten. Om jag inte minns fel lades propositionen fram den 26 oktober 1983. Det räcker för att man skall få tillämpa lagen om retroaktiv beskattning. Inte heller på denna punkt var det alltså fråga om några felaktigheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 27.)

Anf. 85 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 25 om generalklausulen m. m.

Generalklausulen m. m.

Anf. 86 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det betänkande av skatteutskottet som har rubriken "om generalklausulen m. m." är egentligen mycket mer betydelsefullt än titeln kan ge en anledning att tro. Visserligen är frågan om generalklausulens vara eller inte vara av synnerligen stor vikt ur rättssäkerhetssynpunkt, men även andra ting rörande detta ämne och av mycket stor betydelse för enskilda människor behandlas i betänkandet.

Utgångspunkten för det moderata ställningstagandet till frågan om rättssäkerhet vid beskattningen är att förhållandet mellan de enskilda människorna och offentliga myndigheter efter hand har förskjutits så att en kraftig obalans, till de enskildas nackdel, har uppstått. Det gäller inte minst på skatteområdet.

Människor som företräder det offentliga i exempelvis taxeringsarbetet och senare i olika instanser har oftast större kompetens och förfogar över större resurser än de vanliga skattebetalarna. Den ökade risk för skatteundandragande som det höga skattetrycket och den komplicerade skattelagstiftningen innebär har också lett till en kraftigt utvidgad kontroll. Denna har i sin tur tagit sig former som i vissa fall kan kränka enskilda människors integritet.

I ett på senare tid uppmärksammat offentliggörande av vad som diskuteras i en statlig utredning har det redovisats att man funderar på att införa möjligheten att kunna ålägga enskilda människor skyldighet att till skattemyndigheterna lämna uppgifter om bekanta, arbetskamrater och anhöriga. Bara det faktum att en utredning diskuterar denna typ av angiverisystem, där man skall kunna stämmas in för att lämna uppgifter om sina medmänniskor, är skrämmande, och det är förvånande att så sker.

I en statlig utredning har det också lagts fram långtgående förslag om

skärpningar när det gäller ansvaret för andras skatt. Det gäller inte bara företagare utan också vanliga människor.

Den obalans som på detta vis har uppstått är till väsentlig del följden av en medveten politik. Den socialistiska ideologi som präglar det socialdemokratiska partiet innebär ju att kollektiva lösningar prioriteras, med högt skattetryck och ökad skattekontroll som resultat. Enskilda människors inkomster betraktas i princip som kollektivets egendom.

Den moderata samhällssynen utgår i stället från att enskilda människors inkomster är deras egendom. De behov som faktiskt måste tillgodoses i samverkan finansieras med skatter och avgifter. Men då människor anses ha förmåga att ta ansvar och genom moderat politik får stor frihet minskar behovet av kollektiva lösningar.

Det skatteuttag som blir nödvändigt skall fördelas mellan olika individer med hänsyn till ekonomisk bärkraft. Den enskilde skattebetalaren skall, enligt moderat syn, kunna sätta sig in i skattelagstiftningen och också ha en stark ställning i förhållande till skattemyndigheten.

En moderat politik på detta område innebär att skattetrycket måste sänkas, samtidigt som skattesystemet ses över för att uppnå förenklingseffekter. Genom förändringar i reglerna för taxering och i reglerna för skatteprocessen i övrigt samt reglerna om skatteansvar måste den enskildes ställning stärkas.

Den svenska skattelagstiftningen är kanske unik på många sätt, men det är inte alltid bra att den är unik. Vi har tidigare i finansdebatten haft anledning att ta upp frågan om skattenivån, skatteuttagets storlek, där vi i Sverige har världsrekord såväl när det gäller skatteuttaget totalt som när det gäller skatteuttaget för enskilda skatteformer såsom inkomstskatt för enskilda människor, arbetsgivaravgifter, mervärdesskatt och annat.

Men skattelagstiftningen lider också av andra besvärligheter som är unika. Den är mycket komplicerad och svår att förstå. Det är därför angeläget att man startar ett arbete för att se över skattelagstiftningen i syfte att utforma den så att den blir entydig och lättare att förstå. Med tanke på skattelagstiftningens stora betydelse för enskilda människor bör man i det sammanhanget försöka ändra den och utforma den så att delegation till verkställande myndigheter i möjligaste mån undviks.

Skattelagstiftningen skall så långt möjligt vara samordnad med civilrättsliga regler. En civilrättsligt giltig handling måste också betraktas som giltig vid bestämmande av skattekonsekvenser.

Även om önskemålet vore att man skulle ha en fullständigt entydig och klar skattelagstiftning, är vi naturligtvis medvetna om att man inte helt kan undvika att skattelagstiftningen kommer att bli föremål för tolkning i rättsliga instanser. Man kan inte göra någon lagstiftning heltäckande med tanke på alla olika tänkbara transaktioner eller händelser. Eftersom den enskilde i det sammanhanget har en mycket svag ställning i förhållande till det offentliga, bör därför skapas möjlighet till tolkningsföreträde till den enskildes fördel. Det offentliga, staten, som stiftar skattelagarna och bygger upp en skatteadministration, har övertaget i de allra flesta fall gentemot de enskilda människorna. Därför bör också ett ansvar åligga staten att, om man stiftar en otydlig lag, acceptera konsekvensen att man kommer i ett

underläge till dess man ändrar lagstiftningen och gör den klarare. Det bör alltså vara ett tolkningsföreträde för den enskilde.

År 1980 infördes genom lagstiftning en generalklausul mot skatteflykt. Denna generalklausul utvidgades 1983 genom att den socialdemokratiska, eller rättare sagt socialistiska, majoriteten i kammaren genomförde en lagändring som kraftigt utvidgade klausulens tillämpningsområde. Om en skattskyldigs avsikt med ett visst förfarande huvudsakligen varit att vinna fördelar vid beskattningen, skulle klausulen bli tillämplig om förfarandet – även om det accepterades i lagstiftningen – stod i strid med vad lagstiftaren förutsatt eller menat. Generalklausulen är så allmänt formulerad att den kan tillämpas i princip på varje rättshandling med skattekonsekvenser och leda till högre skatt för den som är berörd. Det blir i det enskilda fallet omöjligt att i förväg veta om klausulen kommer att tillämpas. Den är enligt vår mening oacceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt och bör därför slopas.

En del andra saker behandlas också i skatteutskottets betänkande, framför allt frågan om bevissäkringslag och betalningssäkringslag. Men låt mig börja med att ta upp det som behandlas i reservation 2, där en omvänd generalklausul diskuteras. Som jag sade inledningsvis bör skattelagstiftningen vara så utformad att den blir entydig och klar och lätt att förstå. Men skall det behöva finnas en generalklausul, bör en sådan snarare utformas så att den skyddar enskilda människor än att den skyddar staten vid varje tänkbart tillfälle.

Det är mot den bakgrunden som vi, som jag sade tidigare, yrkar att den nu existerande generalklausulen mot skatteflykt skall avvecklas. En omvänd generalklausul vore rimligare, eftersom den enskilde har den svagare ställningen.

En omvänd generalklausul skulle innebära att skattemyndigheterna i de fall där de gör bedömningar ur skatterättslig synvinkel som talar till den enskildes fördel – men som står i strid med vad lagstiftaren avsett – också skall avgöra en fråga till den enskildes fördel. Detta har ett visst samband med frågan om tolkningsföreträde. Egentligen skall ju strävan vara att man inte skall behöva någon generalklausul över huvud taget. Man skall ha en entydig skattelag.

Bevissäkringslagen, som infördes 1975, innebär att s. k. säkringsåtgärder kan företas mot varje deklarations- och uppgiftsskyldig som inte är direkt lojal mot skattemyndigheterna. Lagrådet godtog lagstiftningen, trots att den enligt lagrådet självt ingav betänkligheter ut rättssäkerhetssynpunkt.

Eftersökning enligt bevissäkringslagen är i princip detsamma som husrannsakan. Sådan får företas hos den som är skäligen misstänkt för brott varav fängelse kan följa samt i vissa andra fall. Till skillnad från vad som gäller för husrannsakan krävs emellertid enbart s. k. grundad anledning vid eftersökande enligt bevissäkringslagen.

Den moderata meningen är att det finns uppenbara risker för att rättssäkerheten eftersätts eller snarare kan eftersättas vid tillämpningen av bevissäkringslagen. Det kan enligt vår mening ifrågasättas om inte de regler som finns för genomförande av husrannsakan är till fyllest också när det gäller möjlighet till ingripande vid misstanke om skattebrott.

Gentemot de deklarations- och uppgiftsskyldiga som vägrar att lämna från

sig material för granskning och som inte är misstänkta för brott är det enligt vår mening tillräckligt att använda vitesföreläggande. Bevissäkringslagen bör därför upphävas.

Även betalningssäkringslagen har en utformning som inger rättssäkerhetsbetänkligheter. Betalningssäkringslagen ger möjlighet för det allmänna att gå in och säkra belopp som ifrågasätts i skatteprocess. Men det som kan inträffa är att det säkrade beloppet, som ju på ett eller annat sätt fränhänts den enskilde det är fråga om, blir fastlåst under så lång tid att den enskilde förlorar sitt ekonomiska handlingsutrymme. Det finns exempel där människor, oftast företagare, har kommit i den situationen att det förhållandet att medlen varit säkrade och alltså inte varit tillgängliga har lett till konkurs. Det har sedermera i realiteten visat sig vara en felaktig åtgärd, eftersom vederbörande vann processen. Det finns därför anledning att ändra betalningssäkringslagen, så att beslut om betalningssäkring omprövas periodvis. Dessutom bör förutsättningarna för betalningssäkring förtydligas i lagstiftningen.

Vidare bör man införa en skadeståndsregel, så att den människa som lidit skada till följd av tillämpningen av lagen och då det säkrade beloppet inte påförs som skatt eller avgift får full ersättning för de förluster han lidit.

Som framgår av det jag sagt tidigare är detta mycket viktiga frågor, frågor vilkas lösning i stor utsträckning beror på den idé man har om den enskilda människans roll i samhället. Det finns möjlighet att komma tillbaka med den här debatten i kammaren, vid annat tillfälle, eftersom frågan kvarstår huruvida den enskilde också skall få möjlighet till ersättning för de kostnader han har i skatteprocess. Det finns regler om besvär vid taxering och annat som kommer att behandlas vid ett senare tillfälle.

Jag får alltså, herr talman, nöja mig med att nu yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5 i skatteutskottets betänkande nr 25.

Anf. 87 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Under 1970-talet hade vi en intensiv debatt om skattefusk och ekonomisk brottslighet som bakgrund till skatteundandraganden. Vi trodde att skattskyldiga med hjälp av civilrättsligt giltiga transaktioner utnyttjade skattereglerna för att uppnå skatteförmåner som lagstiftaren inte ansett att vi skulle ha. Man ansåg att skattedomstolarna såg alltför formellt på de civilrättsliga handlingar som låg till grund för beskattningen. Domstolarna använde sig inte av skattelagstiftningens grunder för att åstadkomma en riktig beskattning, och därför ansåg man det nödvändigt med en allmän skatteflyktsklausul.

Hösten 1980 föreslog den dåvarande borgerliga regeringen en lag mot skatteflykt. Vid lagens utformning tog man sikte på sådana mer eller mindre invecklade konstruktioner som använts för att kringgå vissa skattebestämmelser. Samtidigt utformades lagen så konkret som möjligt med hänsyn till att det ändå var en typ av generalklausul. För att lagen skulle vara tillämplig skulle skattemyndigheterna visa att det ifrågasatta resultatet uppnåtts genom ett förfarande som framstod som en omväg i förhållande till det närmast till hands liggande och att detta förfarande lett till en icke oväsentlig skatteför-

mån. Effekten av lagstiftningen blev något så när förutsebar för den skattskyldige i den utformningen.

Socialdemokraterna ansåg att lagstiftningen var för begränsad och reserverade sig till förmån för en betydligt vidare klausul.

I januari 1983 ändrade den socialdemokratiska regeringen lagen. Skatteflyktsklausulens tillämpningsområde utvidgades till att omfatta också andra förfaranden än de egentliga kringgåendefallen. Skälet till utvidgningen var att man då ville öka effektiviteten. Rekvisiten i lagtexten kom därvid att bli mycket allmänna. Numera räcker det för skattemyndigheterna att visa att en rättshandling ingår i ett förfarande som medför en inte oväsentlig skatteförmån för den skattskyldige samt att skatteförmånen med hänsyn till omständigheterna kan antas ha utgjort det huvudsakliga skälet för förfarandet.

Dessa nya rekvisit är så allmänt hållna att det är mycket svårt att i förväg förutse vilka förfaranden som kan vara ogiltiga enligt denna lag. Inte heller i propositionen finns exempel på konkreta förfaranden som borde falla under lagen, och det finns inte några exempel som visar vilka särskilda fall som den gamla klausulen inte täckte in men som den nya skall täcka in. Den förändring som vidtogs vid utvidgningen av skatteflyktsklausulen hade i alla fall en mycket klar nackdel. Det blev för den skattskyldige en diffus bestämmelse där förutsebarheten av lagens effekt försvann, och det blev därmed en sänkt rättssäkerhet för den enskilde.

Redan vid skatteflyktsklausulens inrättande bestämdes att den skulle vara tidsbegränsad och gälla rättshandlingar som företagits mellan 1981 och 1985. Skälet för tidsbegränsningen var att klausulen skulle utvärderas av justiekanslern och därefter omprövas på nytt.

Justiekanslern har också gjort en sådan utvärdering. Skatteflyktsklausulen har lett till fyra domar och 106 förhandsbesked. I ingen av de fyra domarna har skatteflyktsklausulen ansetts vara tillämplig. När det gäller de 106 förhandsbeskeden har bedömningen gjorts att skatteflyktsklausulen möjligen skulle vara tillämplig i 17 av fallen, inte tillämplig i 58 av fallen, och i 31 fall har riksskatteverket inte uttalat sig. Justiekanslern drar av detta den slutsatsen att skatteflyktsklausulen spelat en mycket obetydlig roll vid de årliga taxeringarna.

Vår uppfattning i folkpartiet är att när klausulen inrättades skulle en utvärdering göras 1985. Den utvärderingen skulle avgöra om klausulen skulle permanentas eller avskaffas. Eftersom klausulen uppenbarligen inte haft den effekt som förutsattes när den inrättades utan tvärtom spelat en obetydlig roll vid de årliga taxeringarna, finns det inte skäl att ha den kvar, allra minst i den utformning som den har i dag. Vi vill därför inte förlänga dess giltighet utan avskaffa den.

Herr talman! Lagstiftningen på skatteområdet har de senaste åren varit mycket omfattande. När lagstiftningsmassan blir stor är det också svårt att i lagstiftningsögonblicket fullt ut se vad som blir effekten när varje enskild lag kopplas ihop med en serie andra befintliga lagar. Allteftersom skattelagstiftningen vuxit fram har den också blivit allt överskådligare.

Till domstolarna säger skatteutskottet i sitt betänkande om en omvänd generalklausul att det åligger de tillämpande myndigheterna att så långt det är möjligt följa lagstiftarens intentioner. Ja, så långt är det gott och väl. Men

om flera lagar tillsammans ger ett materiellt konstigt resultat kan domstolarna med dagens bestämmelser knappast göra någon egen tolkning av de samlade lagbestämmelserna. De måste hålla sig till varje bestämmelse för sig och sedan sammanlägga dessa till ett resultat i en dom. Jag skall ge ett exempel på hur jag menar.

I Luleå finns en företagare som ägde mark utanför Luleå. Han hade en grustäkt, och i den drev han en krossanläggning med 15 anställda. I samband med Stålverk 80 ville kommunen köpa hans mark. Han sade nej, eftersom han fick sin försörjning förstörd – det var ju hans rörelse. Under hot om expropriation blev han emellertid tvungen att sälja området inkl. stora produktiva skogsmarker. Han blev erbjuden 5,2 milj. kr. Han vände sig då till länsstyrelsens skatteförvaltning och frågade om han skulle behöva betala reavinst på detta belopp. Med hänsyn till flera olika faktorer kom skatteförvaltningen fram till att han inte skulle betala någon reavinstsskatt. Köpet genomfördes. I taxeringsnämnden passerade ärendet utan debitering av reavinstsskatt. En taxeringsintendent hade emellertid motsatt ståndpunkt och klagade till länsrätten. Länsrätten ålade mannen att betala 5,4 miljoner i reavinstsskatt och avgifter. Han fick alltså betala 200 000 utöver vad han fick in för försäljningen. Jag kan inte tänka mig en lagstiftare, inte ens en socialdemokratisk sådan som menar att effekten skulle bli denna.

Det finns andra fall, och dem tänker jag inte räkna upp nu. Vi menar i folkpartiet att domstolarna måste ges möjlighet att justera skatteuttag som får orimliga proportioner för den enskilde. Ett sätt att komma till rätta med ett sådant här överuttag av skatt är att införa en omvänd generalklausul.

I detta betänkande behandlas också bevissäkringslagen och betalningssäkringslagen. Bevissäkringslagen kom till för att man skulle ha möjlighet att direkt gå hem till en företagare och ta med sig det material som han hade. Man trodde sig kunna uppnå en massa olika positiva effekter med hjälp av bevissäkringslagen.

Effekten av det hela är att man kan gå in i hemmen hos människor som inte är misstänkta för brott. De har alltså inte det integritetsskydd som vi andra kräver att få ha, vilket innebär att det är enbart när vi är misstänkta för brott som man kan komma in och hämta saker hos oss. Av det skälet tycker jag att det är en mycket konstig ordning att man kan gå hem till och hämta material hos en företagare som bedriver sin verksamhet och inte är misstänkt för brott.

Det finns egentligen tre skäl till att bevissäkringslagen har införts. Det är de fall där man misstänker ett skatteundandragande, underlåtenhet att föra räkenskaper eller underlåtenhet att lämna ut räkenskapsmaterial. I de två första fallen är det misstanke om brott, och då kan man använda husrannsankansinstitutet. I det tredje fallet, där det är fråga om tredska, borde vite rimligtvis vara det som används så länge en människa inte är misstänkt för brott. Detta är skälet till att vi anser att bevissäkringslagen skall avskaffas.

Då det gäller betalningssäkringslagen finns det en hel del att säga. Betalningssäkringslagen är ett sätt för staten att gardera sig i händelse av skattefordringar på en person som kan tänkas i framtiden ställas till ansvar av en länsrätt eller i samband med ett brottmål. Det är i och för sig riktigt att man har möjlighet att betalningssäkra, men om man gör det skall det vara på

så säkra premisser att en person inte kan råka i ekonomisk ruin på grund av det. Om det företas någonting som blir fel ur den enskildes individens synpunkt tycker vi att det är rimligt att staten går in och betalar skadestånd, och det är en viktig princip.

Med det vill jag yrka bifall till reservationerna nr 2 och 4 i betänkandet.

Anf. 88 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Frågan om generalklausulen har varit föremål för ingående debatt i denna kammare vid många tidigare tillfällen. Redan före 1976 diskuterades införandet av en generalklausul, men tveksamheten var stor om hur den skulle utformas. Framför allt gällde frågan hur man skulle kunna balansera den enskildes rättssäkerhet kontra samhällets krav på respekt för lagstiftningens mål. När riksdagen 1980 beslöt att införa en generalklausul var den utformad så att stor hänsyn togs till de båda nyss nämnda målsättningarna; den enskildes rättssäkerhet och respekten för lagstiftningen.

Redan från början var det min övertygelse att lagen skulle komma att tillämpas ganska sällan. Egentligen var lagens främsta syfte att ge en preventiv verkan. Erfarenheterna från de länder där man har en liknande lagstiftning bekräftar också att denna uppfattning var riktig. Även i vårt land har resultatet blivit detsamma.

Det som gör att frågan år efter år kommer upp till behandling i riksdagen är den skärpning av lagen som socialdemokraterna genomdrev efter regeringstillträdet 1982. Genom denna ändring av lagen rubbade man balansen mellan den enskildes rättssäkerhet och det allmännas intresse. Från centerns sida har vi hela tiden försökt att hålla fast vid det ursprungliga förslaget, och det har vi gjort även i år i en del motioner till årets riksmöte.

Vid utskottsbehandlingen har vi inte fått något stöd för vår uppfattning om behovet av en återgång till den ursprungliga utformningen av lagstiftningen. I den situationen har vi bedömt att det är bättre att gå in för ett direkt slopande av lagen. Jag beklagar att man inte har kunnat enas om att återgå till den ursprungliga lagstiftningen, vilken, som jag nyss sade, jag anser har haft en stor betydelse genom sin preventiva verkan.

Beträffande bevissäkringslagen delar vi centerrepresentanter som skrivit ett särskilt yttrande reservanternas uppfattning att bevissäkrings- och betalningssäkringslagarna i sin nuvarande utformning är behäftade med brister. Men med hänsyn till att resultatet av en utvärdering av bevissäkringslagen kommer att presenteras senare i år har vi ansett att man på den punkten bör avvakta vad som kommer fram i denna översyn. Det är en gammal regel som vi brukar tillämpa i riksdagen, och när utvärderingen ligger så nära i tiden har vi bedömt det som lämpligt att göra så.

Även när det gäller betalningssäkringslagen har det med bestämdhet uttalats att denna kommer att bli föremål för en översyn inom den allra närmaste tiden. Inför detta faktum har vi inte ställt något yrkande, utan bara i ett särskilt yttrande uttalat vår uppfattning.

Herr talman! Med utgångspunkt i vad jag har anfört yrkar jag bifall till reservation 1 till skatteutskottets betänkande 25.

Anf. 89 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Som framgått av de föregående talarnas anföranden har det till skatteutskottets betänkande fogats ett antal reservationer. Flertalet av de frågor som behandlas har varit föremål för riksdagens avgörande vid tidigare tillfällen, vissa av dem flera gånger.

Generalklausulen mot skatteflykt behandlades vid två tillfällen föregående år, senaste gången den 11 december, i anslutning till en proposition om förlängning av skatteflyktslagens giltighetstid t. o. m. år 1988.

I reservationen sägs att klausulen ej tillgodoser elementära rättssäkerhetskrav. Enligt utskottsmajoritetens mening är det en helt felaktig bedömning. Justitiekanslern, som gjort en utvärdering av lagen, har kommit fram till att skatteflyktslagen dels har tillämpats med stor försiktighet, dels att rättssäkerhetsintressena inte på något sätt trätts för när.

Jag yrkar med detta avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2 tas frågan om en omvänd generalklausul upp. Utskottet vidhåller även här sin tidigare inställning, att en omvänd generalklausul skulle leda till betydande svårigheter i den praktiska tillämpningen och att en lagstiftning med sådant innehåll därför inte bör införas.

Mot bakgrund av detta yrkar jag även avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 3 har de moderata företrädarna i utskottet reserverat sig till förmån för motion 501, som bl. a. handlar om tolkningsföreträde i skatterättsliga tvister.

Utskottsmajoriteten vidhåller samma uppfattning som man hade hösten 1984, då riksdagen senast prövade motsvarande fråga. Skatteutskottet uttalade då, att taxeringsnämnderna i fråga om skattelagstiftningen inte borde få särskilda förhållningsregler, som avvek från vad som i allmänhet gällde för de rättstillämpande myndigheterna.

När det gäller frågan om en översyn av skattelagstiftningen och om skattebetalarnas rättigheter, har utskottsmajoriteten ingen annan uppfattning än reservanterna. Jag vill i detta avseende framhålla, att det inom riksskatteverket pågår en omfattande verksamhet i syfte att skapa goda relationer mellan skattskyldiga och taxeringsmyndigheterna.

Jag yrkar avslag även på reservation nr 3.

Reservation nr 4 behandlar bevis- och betalningssäkringslagarna. Bevissäkringslagen har vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling av riksdagen, dock i mindre omfattning under de borgerliga regeringsåren. Det finns ett gott råd att ge till dem som oroar sig över bevissäkringslagen, och det är att de tillhandahåller de handlingar som taxeringsmyndigheten har rätt att granska enligt taxeringslagen och som behövs för att kunna åsätta en rättvis beskattning. Gör man det, så behöver bevissäkringslagen ej tillämpas. Det rådet tycker jag reservanterna borde sprida vidare bland sina vänner och bekanta.

Jag vill också framhålla, att utredningen om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen har till uppgift att utvärdera tillämpningen av lagen. Den utvärderingen kommer att presenteras senare i år.

Jag yrkar med detta avslag på reservation nr 5.

I fråga om betalningssäkringslagen vill jag framhålla, att den haft stor betydelse när det gällt att stärka det allmännas ställning i samband med

uppbörd och indrivning av skattefordringar. Med hänsyn till en framförd kritik när det gäller den praktiska tillämpningen av lagen, har skatteutskottet enhälligt begärt en översyn och utvärdering i frågan. Vad vi nu erfarit kommer den begärda översynen inom kort att verkställas. Utskottsmajoriteten anser mot bakgrund av detta, att det finns anledning avvakta resultatet av denna översyn och avstyrker därmed kravet om en ändring av betalningssäkringslagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 90 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Generalklausuler i allmänhet, och i synnerhet generalklausuler som vi nu har i skattelagstiftningen skapar faktiskt osäkerhet i vissa fall. Man kan företa en ur civilrättslig synpunkt fullkomligt korrekt handling som är helt giltig, t. ex. någon form av avtal eller motsvarande med en annan person, och generalklausulen skapar osäkerhet om huruvida denna handling också skatterättsligt skall anses giltig, även om skatterätten i sig inte säger något annat. Ett problem som då kan uppstå är att man får en civilrättsligt giltig handling bedömd på ett annat sätt ur skatterättslig synvinkel och får ett skatteresultat som är helt annorlunda än det man faktiskt har tänkt sig. Så småningom visar det sig att man inte kan gå tillbaka när det gäller civilrätten. Avtal är avtal, och det var ett giltigt avtal som träffades. Min fråga till Olle Westberg blir: Är det ett rimligt förhållande att man kan få sådana effekter av kombinationen civilrätt och skatterätt?

När det sedan gäller frågan om enskilda människors tolkningsföreträde är det en sak som man gärna hade velat undvika, det vill jag erkänna. Men det går inte att förneka att vanliga människor normalt sett har det mycket besvärligare att klara skattelagstiftningen än vad staten har. Staten svarar dels för att utforma skattelagstiftningen, dels också för att tillämpa den. Staten har övertaget när det gäller kunskaper och resurser, och detta borde medföra att staten vid tveksamhet bör ta konsekvenserna av att själv ha skapat tveksamheten.

Låt mig sedan när det gäller bevissäkringslagen och betalningssäkringslagen säga att visst skall man ställa upp och lämna de uppgifter som behövs för en rättvis och rimlig taxering, och visst kan det finnas skattebetalare som trilskas litet, men då har vi anvisat en väg med vitesföreläggande och också möjligheten att använda sig av husrannsakan och andra åtgärder, om misstanke om brott föreligger. Men det får inte vara så lätt att, så som skett på den senaste tiden nästan slentrianmässigt så fort någonting inträffat, täppa till lagstiftningen, skärpa kontrollen och minska integriteten enbart med motiveringen att har man ingenting att dölja, har man ingenting att frukta. Vi måste ha ett öppet samhälle, och ansvaret för att klara det vilar i första hand på statsmakterna.

Betalningssäkringslagen måste ses över snabbt, och man måste få ändrade regler som innebär just att man inte kan komma i en situation där man faktiskt förlorar om den felaktigt har tillämpats. Om man vinner en skatteprocess och det betalningssäkrade beloppet har gjort att man exempelvis gått i konkurs är det väl inte rimligt att man över huvud taget inte skall få någon ersättning av statsverket.

Låt mig när det gäller det fall som Britta Bjelle tog upp och som jag tycker är mycket intressant tillägga att det egentligen är värre än vad Britta Bjelle redovisade för kammaren. Som följd av att vederbörande fått ställa garanti för det belopp som tvisten – om det är fråga om en realisationsvinst eller inte – gäller har vederbörande fått erlägga förmögenhetsskatt, och det på ett belopp som vederbörande kanske inte får disponera, en förmögenhetsskatt som uppgått till 700 000 under den tid processen pågått. Dessutom har vederbörande fått lägga ut drygt 300 000 kr. på att klara processen. Summan av förlusten är alltså betydligt större än vad Britta Bjelle här nämnde. – Detta är alltså ett exempel på att man verkligen kan komma snett när det gäller tolkning och tillämpning av skattelagstiftningen.

Om man går ett steg längre kan man säga att en möjlighet för vederbörande hade varit att använda sig av rätten att få uppskov med realisationsvinstbeskattning. Det har vederbörande försökt ett antal gånger. Det är bara det att för att köpa en jordbruksfastighet, som det här rör sig om, måste man ha rätt att förvärva den fastigheten. Vederbörande fick rätt att förvärva ersättningsfastighet, vederbörande fick en till sex år förlängd möjlighet att göra det, men lantbruksnämnden avskog hela tiden ansökningarna om förvärvstillstånd. Det gick inte ens att skaffa en ersättningsfastighet!

Kombinationen av åtgärder till följd av lagstiftningen gjorde alltså att den här personen kom i kläm. Detta kan, Olle Westberg, inte vara rimligt. Vi i riksdagen har skapat en sådan byråkrati, en sådan kontrollapparat – sådana säkringsåtgärder av olika slag, om jag får använda det ordet – att enskilda kommer i kläm på ett icke avsett sätt. Det borde väl vara någonting även för majoritetspartiet – eller rättare sagt "näst-intill-majoritetspartiet" att rätta till.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 91 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Olle Westberg säger att en omvänd generalklausul skulle innebära så många problem att man faktiskt inte kan införa en sådan. Men faktum är ju att vi i dag har en generalklausul som är så diffus att den enskilde skattskyldige inte i förväg vet om en transaktion som han eller hon vill företa är förbjuden enligt lagen eller inte. Om man kan ha en generalklausul till förmån för staten som är så diffus, så borde man rimligtvis kunna ha en generalklausul till förmån för individen mot staten, en klausul som kanske inte heller kan bli så oerhört konkret men som i alla fall är till gagn för den enskilda människan.

Då det sedan gäller betalningssäkringslagen skall man veta att det för att myndigheten skall få gå in och betalningssäkra krävs enbart att det föreligger en påtaglig risk för att den skattskyldige inte kommer att betala den skatt som han förmodas komma att påföras. I begynnelsen av ett stort "ekoärende" samarbetar ofta åklagare och revisionsenheten på länsstyrelsen. När man går in och betalningssäkrar är beloppen ofta – det är så i hela Sverige – mycket stora, medan det belopp som länskattevärdet så småningom fastställer som skatt avsevärt understiger de summor som nämns när man gör en husranssa-

kan och när man företar en betalningssäkring. Det betyder att man hos en person – ofta är det fråga om en företagare – gör bedömningen att 700 000–800 000 kr. eller mer behöver betalningssäkras, och det gör man också om pengarna finns. Därefter behöver man bara hänvisa till att staten förmodligen kommer att få ut ett så stort belopp av företagaren i fråga. Utifrån det antagandet kan sedan staten behålla dessa pengar, vilket gör att den enskilde individen får svårt att betala sina ordinarie skatter och avgifter på sin egen egendom osv. Men i slutändan blir ofta det belopp som skall tas ut mycket lågt. Här är det, tycker jag, oerhört viktigt att det först görs en prövning. I dag fastställs det betalningssäkrade beloppet av länsrätten. Det kan sedan gå år innan målet på nytt prövas därför att sådana mål är stora och tar tid.

Man kan jämföra med beslag i samband med brottmålsprocesser. Då måste beslaget, om det överstiger 1 000 kr., prövas en gång i månaden. Bara om det finns speciella skäl kan det bli en förlängning. Domstolen är den instans som lägger fast den sista tidpunkt då atal skall vara väckt. Jag tycker att det nästan är rimligare att man inom området skatterätt fastlägger tidpunkt inom vilken mål skall väckas i länsrätt, om det nu är fråga om det. På det sättet ges besked om hur länge betalningssäkringen skall vara.

Bevissäkringslagen har redan debatterats. Jag tycker att dessa två frågor är mycket viktiga ur rättssäkerhetssynpunkt. Det är synd att det finns så litet gehör för dem.

Anf. 92 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Vad gäller relationerna mellan civilrätt och skatterätt måste det ha varit ett konstlat fall som Bo Lundgren tog upp. Jag har själv aldrig kommit i kontakt med en sådan fråga, varför jag inte kan diskutera den. Jag är inte så bevandrad i den civilrättsliga lagstiftningen kontra den skatterättsliga i ett fall som detta.

Bo Lundgren talar om att han vill ha ett öppet samhälle. Men han säger inte rent ut och öppet att man skall ta bort så mycket som möjligt av skattekontroll, taxeringskontroll osv. Han talade också om de "små" människorna.

Ibland säger moderaterna att vi skall ha en rättvis beskattning, att det gäller att täppa till skattehål m. m. Men vid andra tillfällen säger man tvärtom. Vi skall inte ha en bevissäkringslag, som utskottsmajoriteten anser är mycket behövlig. Det har förekommit fall där taxeringsmyndigheterna har kunnat ta fram underlag till deklARATIONER, som deklareranten på intet vis velat lämna ifrån sig. Den möjligheten måste taxeringsmyndigheterna ha för att kunna åstadkomma en rättvis beskattning. Men ni moderater värnar om folk som inte betalar skatt enligt de lagar som vi i riksdagen har stiftat.

Ett vitesföreläggande tar betydligt längre tid. Jag har tidigare här i riksdagen redovisat fall där människor har smusslat undan böcker för taxeringsmyndigheterna. Om taxeringsmyndigheterna först måste vända sig till domstol, som fattar beslut om vitesföreläggande, för att få personen i fråga att ta fram räkenskapsböckerna, då har de förmodligen försunnit när vitesföreläggandet överlämnas. Då går det inte att verkställa taxeringsrevisionen och inte heller att få till stånd en rättvis beskattning.

Moderaterna vill också få bort skatteflyktsklausulen. Jag tror att denna klausul har den största betydelse i preventivt syfte. Den som tänker ägna sig åt skatteflykt vet att han kan bli granskad i efterhand. Därför drar han sig för det. Skatteflyktsklausulen infördes under den borgerliga regeringstiden, men då hördes inga högljudda protester. Lagrådet yttrade att man inte hade några invändningar mot att utvidga skatteflyktsklausulen. Man fann att den tidigare klausulen inte åsidosatte några rättssäkerhetskrav, och det ansåg man att inte heller den nya skulle göra.

Till Britta Bjelle vill jag säga att jag har talat med många jurister, bl. a. i de utredningar jag har deltagit i, och alla är övertygade om att en omvänd generalklausul skulle ställa till stora problem.

Britta Bjelle ondgör sig också över betalningssäkringslagen, dess tillämpning osv. Vi är ju eniga om i utskottet att lagen skall bli föremål för en översyn. Jag vill tillägga att det är länsrätten som skall besluta om betalningssäkring. Med det resonemang som Britta Bjelle för här underkänner hon länsrätternas domar, såvitt jag kan förstå.

Anf. 93 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det är inte fråga om att för sakens egen skull ta bort kontroll, när vi diskuterar förändringar av vissa ingredienser i skattelagstiftningen och kringlagstiftningen till den egentliga skattelagstiftningen.

Låt mig först säga när det gäller principfrågorna att om man prioriterar kollektiva lösningar och ett högt skatteuttag, följer därmed också att man har ett annat sätt att betrakta förhållandet mellan människor och det offentliga än vad vi har. Det ligger i sakens natur. För den som har den uppfattningen är det lättare att acceptera kontrollåtgärder som kan närma sig eller t. o. m. gå över gränsen för vad som är rimligt ur integritetssynpunkt.

Det har hänt i vissa fall att flera partier än det socialdemokratiska, och då även det moderata partiet, har varit för släpphänta. Man har sett en specifik åtgärd som någonting som inte var så farligt. Men sammantaget har flera sådana små åtgärder lett till att vi har ramlat in i vad man skulle kunna kalla ett överkontrollsamhälle. Det är den överkontrollen och risken för människors både integritet och privatekonomi som gör att man måste vidta förändringar.

Avvägningen mellan civilrätt och skatterätt är egentligen ingen komplicerad sak. Om jag sluter ett avtal som binder mig civilrättsligt, skall jag kunna lita på att jag bedöms på samma sätt skatterättsligt, dvs. att man ser att den handling jag företagit faktiskt är giltig. Annars kommer jag i en situation där handlingen ur skatterättslig synpunkt är ogiltig, medan jag enligt civilrätten fortfarande är bunden av den handling jag företagit. Man kan ju inte gå ett snäpp tillbaka.

Det gäller exempelvis i fallet med personen i Norrbotten, vilket togs upp av Britta Bjelle och mig själv. Man kunde inte få skiljedomsförfarandet att gå tillbaka sedan man konstaterat de skatterättsliga effekterna. Den här personen förlorade inte bara hela försäljningssumman utan mycket mer. Det är fullkomligt orimligt.

Det är inte meningen att man skall kunna hindra en rimlig kontroll eller att vi inte skall kunna ställa krav på människor som försöker undfly skatt. Man

skall t. o. m. kunna göra husrannsakan hos dem. Det är bara fråga om att stärka den enskilde i den beslutsprocess som leder fram till de här åtgärderna. Det gör man genom att avskaffa bevissäkringslagen och i stället använda sig av vitesföreläggande och husrannsakan.

Avslutningsvis vill jag säga till Olle Westberg att det är bra att man skall se över betalningssäkringslagen, men här gäller det en viljeyttring som vi tycker är mycket viktig. Nog vore det rimligt att säga klart ut att en sådan översyn måste resultera i, att om man har gjort ekonomiska förluster till följd av att samhället går in och betalningssäkrar belopp, måste samhället också ersätta de pengarna.

Anf. 94 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det skulle vara mig främmande att säga att domstolarna inte gör ett bra arbete. Det är nämligen precis vad jag anser att de gör. Domstolarna följer lagar som riksdagen stiftar, lagstiftning som man många gånger kan känna sig tveksam inför men som domstolarna lydigt följer till punkt och pricka. Om vi tar det här fallet från Norrbotten som jag relaterade, är jag inte alls så övertygad om att den länsrätt som dömde i det ärendet tyckte precis så, men den följde bestämmelserna och då blev effekten som den blev.

Vad jag menar när det gäller betalningssäkringslagen är att det står i lagtexten att det bara krävs en påtaglig risk för att någon skall undandra sig skatt för att man skall få gå in och betalningssäkra. Räcker det? Och när man räknar ut hur stort beloppet skall vara, kan man tänka sig att man kanske skulle skärpa bestämmelserna så att det fanns ett väl genomtänkt och uträknat belopp som kunde ligga till grund för detta?

Vad är det för fel, Olle Westberg, i att man omprövar ett sådant här beslut om betalningssäkring inom ett halvår eller inom fem månader? Varför skall det ligga fast utan att någon skjuter på? Också det är väl någonting som man kanske kunde kosta på sig att ompröva.

Då det gäller rättssäkerhet och generalklausul är det ganska intressant att man tycker att man inte kan ha en omvänd generalklausul, eftersom den medför så många problem och är rättsosäker. Inför den här debatten läste jag igenom alla gamla propositioner och betänkanden i frågan. Eftersom jag är ny i riksdagen och inte har varit med om tidigare debatter ville jag gärna veta vad som har förevarit. Då hittade jag något ganska intressant i proposition 1982/83:84. Där säger departementschefen om generalklausulen mot skatteflykt:

Som jag tidigare har antytt har rekvisitet av naturliga skäl utformats så att omständigheter av objektiv natur blir avgörande för bedömningen av den skattskyldiges avsikter. Det avgörande blir således givetvis inte vad den skattskyldige innerst inne avsett utan vad som vid en objektiv bedömning av samtliga omständigheter som framkommit i ärendet framstår som det huvudsakliga skälet för förfarandet.

Man försöker alltså inte leta efter vad skälet är till att en person har företagit den transaktion det är fråga om. Utifrån skall man göra en rent allmän, objektiv bedömning, säger man, men inte om vad personen innerst inne menade med det hela. Jag tycker det är ganska skrämmande att man inte

åtminstone eftersträvar att den enskilde individens tankar bakom en handling skall få avgörande betydelse.

Anf. 95 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Bo Lundgren gjorde gällande att vi skulle ha en alldeles speciellt hård kontrollagstiftning i vårt land, men han vet lika väl som jag att det inte är så. Vi har ju varit ute och studerat den här frågan i flera länder; vi kan t. ex. titta på USA, där Bo Lundgren också var med. Ibland framhåller han ju USA som ett himmelrike i fråga om skattelagstiftning osv., men vi såg att man där t. o. m. har bulvaner – det kommer väl Bo Lundgren ihåg? Det är väl ingenting som någon i vårt land över huvud taget har tänkt på att vi skulle ha bulvaner som jagar eventuella skattesmitare.

Bevissäkringslag, betalningssäkringslag och generalklausul mot skatteflykt finns i de flesta industriländer, men det vill aldrig Bo Lundgren framhålla. Han vill framställa vårt land som ett kontrollsamhälle av värsta sort, men jag förstår att han talar mot sitt eget vetande i de frågorna.

När det gäller ersättning för skada och förlust har jag forskat litet i vad som sades när betalningssäkringslagen infördes. Det var en budgetminister som hette Mundebo som skrev propositionen om betalningssäkringslagen. Jag skall inte citera allt vad han sade om ersättningar, men i remissomgången kom det fram propåer om att man kanske skulle stifta någon form av skadeståndslag i sammanhanget. Då sade budgetminister Mundebo att det redan finns en sådan skadeståndslag.

”Statens skadeståndsansvar vid fel eller försummelse i myndighetsutövning är sålunda utförligt reglerat i skadeståndslagen. Jag finner inte skäl föreligga för att föra in ett längre gående skadeståndsansvar i betalningssäkringslagssammanhang.” Så skrev Mundebo.

Såvitt jag vet gäller fortfarande nämnda lag, och det finns alltså möjligheter att föra talan om skadestånd även i skatteärenden.

Till Bo Lundgren, som ställde en indirekt fråga till mig, kan jag säga att jag naturligtvis förutsätter att man i den kommande översynen tar upp detta till bedömning. Det utgår jag ifrån.

När det gäller generalklausulen på civilrättens område framgick det inte riktigt klart i Bo Lundgrens anförande hur det förhåller sig, eller också lyssnade jag dåligt. Men vi har i många år haft en vidsträckt generalklausul på civilrättens område här i Sverige. Det är således möjligt för domstolarna att helt eller delvis underkänna avtal om domstolarna finner avtalens innehåll oskäliga. Ingen har, såvitt jag vet, gjort gällande att generalklausulen på det civilrättsliga området öppnat vägar för brett missbruk. Detsamma gäller skatteflyktsklausulen.

Britta Bjelle var också inne på ersättningsanspråken. Till henne kan jag rikta samma ord som jag nyss uttalade, att det finns möjlighet att få ersättning om det begåtts något fel. Britta Bjelle frågar varför man inte kan ompröva inom ett halvår. Det är svårt att ompröva i skattefall. I många fall kan det bli omprövning efter ett halvår. Man har då fastställt vad den skattskyldige skall betala i skatt. Då kan man häva betalningssäkringen. Ibland kan det vara mycket omfattande fragor som man har att syssla med när man skall fastställa skatten. Då tar det längre tid. Det är ingen mening, som jag ser det i varje

fall, med att ompröva ett betalningssäkringsbeslut, om man inte vet hur mycket gäldenären är skyldig. Det måste fastställas i första hand.

Anf. 96 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Så kort som möjligt: Jag anser inte att USA är ett föredöme och ett paradiset i alla avseenden, möjligen i vissa. Skattesatserna där är ju lägre än i Sverige. För skattebetalaren vore det ganska eftersträvarvärt och bra om man kunde gå i den riktningen också i vårt land. Men det finns kontrollåtgärder där som jag inte skulle vilja ha i Sverige, inte för den delen där heller. Men det berör inte mig direkt. Vad vi nu diskuterar är de svenska förhållandena.

Det som är beklagligt är att det uppenbarligen finns utredningsförslag som går ut på att man skall kunna ha en tredje person i skatteprocesser.

Beträffande frågan om den civilrättsliga bedömningen av skenavtal kan jag säga att man inte bara kan påstå att ett avtal är ett skenavtal och inget verkligt avtal. Sådana avtal kan man redan i dag använda i skatterättsliga sammanhang. Generalklausulen innebär att dessa faktiskt är giltiga handlingar, inga skenhandlingar. Giltiga handlingar kan man inte bortse från i skattehänseenden. Det är skillnaden.

Slutligen om betalningssäkringen. Det är möjligt att man enligt skadeståndslagen kan få viss ersättning. Men vad det gäller här är dels att få en omprövning regelbundet av betalningssäkringsåtgärden som sådan, dels att snabbare få bättre ersättning än genom den stora process det rör sig om när man skall få skadestånd enligt skadeståndslagen.

Anf. 97 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är riktigt, Olle Westberg, att det finns en skadeståndslag. Det krävs dock att en tjänsteman har gjort sig skyldig till fel eller försummelse. I nästan alla ärenden, oavsett om det är fråga om betalningssäkring, bevissäkring eller husrannsakan, är det nästan uteslutet, vill jag påstå, att en tjänsteman gjort sig skyldig till fel eller försummelse. Lagstiftningen är så vid att den ger möjlighet för tjänstemannen att vidta de åtgärder som det är fråga om. Därför blir det nästan ogörligt att processa mot staten och få skadestånd. Skälet till att det inte förekommer några sådana processer i Sverige i dag är att lagstiftningen som dessa myndighetspersoner använder sig av är så vid.

Vad gäller omprövning säger Olle Westberg att det av flera olika skäl inte är någon idé att göra en omprövning. Vad jag menar är att om man hade en omprövning på samma sätt som när det gäller brottmål och beslag, skulle man såsom handläggare vara tvungen att precisera när man är klar med ärendet, och man kanske måste snabba på ärendet eller redovisa varför det tar lång tid. Dessutom är det så att om man har beslagt 700 000 kr, kanske man redan efter tre fyra månader ser att det definitivt inte blir tal om några 700 000 i undandragen skatt, utan det kanske aldrig blir mer än 300 000–400 000 kr. Då kan man justera beslaget. Men eftersom det i dag inte sker någon omprövning, tänker man inte på detta utan ärendet rullar vidare på samma sätt som tidigare.

Mycket skulle vara vunnet, tror jag, med en sådan här omprövning. Skadestånd anser jag är uteslutet med de bestämmelser som finns i dag.

Prot. 1985/86:94
12 mars 1986

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 27.)

*Extra avdrag vid
beskattningen*

Anf. 98 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 26 om extra avdrag m. m.

Extra avdrag vid beskattningen

Anf. 99 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! För en tid sedan begärde jag från riksdagens utredningstjänst en förteckning över de egenmotioner jag väckte under förra riksmötet. Förteckningen upptog noga räknat 22 motioner. Efter varje motionsrubrik – utom en – stod det i högra kanten ett litet magiskt ord: Avslag. Vid den enda övriga motionen stod det: Uppskov.

I sanningens namn måste jag nog bekänna att även denna motion efter behandling i riksdagen kommer att förseas med kommentaren: Avslag. I Sveriges riksdag bifaller man inte motioner, här avslår man motioner.

Hur orkar någon arbeta under sådana förhållanden, frågar sig säkert många oinvida. För fullständighetens och ärlighetens skull måste jag väl redovisa att en del av dessa motioner faktiskt har givit resultat i rätt riktning. Någon har t. o. m. givit exakt det resultat som jag åsyftade. Lika fullt blir motionerna avslagna. Det hör liksom till.

Hur vinner man då framgång i sak? Jo, genom envishet, genom att återkomma gång på gång. Därför har vi också den arbetsbelastning vi har här i riksdagen.

Herr talman! Tanken att det kan finnas skönhetsfläckar på den svenska välfärdsskölden är tydligen så främmande att det krävs en längre tillväjningstid innan den kan accepteras. Den fråga vi nu debatterar utgör enligt min mening en sådan skönhetsfläck. Sakläget är följande.

Vissa försäkringsersättningar är enligt lagen skattefria. De skall alltså inte träffas av någon beskattning utan utgå i sin helhet. Det är inte slumpen eller någon tillfällighet som har gjort dem skattefria. Nej, det finns klara motiv för att dessa försäkringsersättningar har gjorts skattefria.

Det kan t. ex. röra sig om en livränta för en skada som medfört ett bestående lyte eller men, som medför speciella kostnader eller inskränkningar i möjligheten att försörja sig.

Utfallande livräntor av detta slag är skattefria. I praktiken finns det dock ett undantag – ett mycket olyckligt undantag dessutom. Det gäller nämligen pensionärer med låga pensioner.

Genom beräkningssättet för extra avdrag för pensionärer uppstår för vissa pensionärer en indirekt skattebelastning. Denna skattebelastning torde inte vara avsedd av lagstiftaren. Den är nämligen i viss mån omvänt proportionell mot pensionens storlek. Den pensionär som har så hög pension att

vederbörande ej är berättigad till extra avdrag drabbas inte. För honom är livräntan skattefri. Men för den som är berättigad till extra avdrag uppstår en skatteeffekt. Livräntan blir i praktiken beskattad, och skattebelastningen blir vid en viss livränta högre ju lägre pension vederbörande uppbär.

Detta förhållande uppstår genom att livräntan numera – så gjorde man inte förr – genom datoriserade uppgifter läggs samman med pensionen vid beräkning av det extra avdraget.

Någon preliminärskatt dras regelmässigt inte på dessa ersättningar – de är ju klart uttalat skattefria. Den faktiska beskattning som jag här beskrivit leder alltså till att pensionärer, ofta med blygsamma pensioner och livräntor, får en betydande efterskatt. Dessutom leder det ofta till att man förlorar en del av det kommunala bostadstillägget, och därmed accentueras skatteeffekten ytterligare. Det här för den enskilde pensionären ofta dryga men för staten relativt betydelselösa skatteuttaget bör, enligt min mening, slopas. så att rättvisa åstadkommes. I inledningen sade jag att det krävs en viss envishet. Motionen är ett bevis på detta. När jag motionerade förra gången fick jag reservera mig ensam. Som framgår av betänkandet står nu förutom folkpartiet även moderaterna och centerpartiet bakom kravet på att den här orättvisan skall undanröjas. Socialdemokrater och kommunister tycker däremot av någon outgrundlig anledning att den skall vara kvar. Jag ser därför med ganska stort intresse fram emot den förklaring som utskottets talesman har att lämna i denna fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i det betänkande som vi nu debatterar.

Anf. 100 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Beträffande avslagna motioner, Kjell Johansson, vill jag säga att jag tror att det även under folkpartiregeringens tid avslogs enskilda folkpartimotioner – om jag inte missminner mig.

I det betänkande som vi nu debatterar, skatteutskottets betänkande nr 26, behandlas ett antal motioner om extra avdrag vid av olika skäl minskad skatteförmåga, t. ex. vid sjukdom. I betänkandet behandlas också den fråga som Kjell Johansson var inne på, folkpensionärernas extra avdrag. Utskotts-majoriteten har, det är riktigt, avstyrkt samtliga motionsyrkanden.

När det gäller de första motionerna har vi varit eniga i utskottet. Beträffande motionen om extra avdrag för folkpensionärer, som Kjell Johansson berörde, har inte utskottet varit enigt. Därför har det också blivit en borgerlig reservation. Herr talman! Vi prövade för snart ett år sedan – den 13 mars 1985 – denna fråga här i kammaren. Reservanterna begär att regeringen skall föreslå en ändring av lagen, innebärande att skattefria inkomster inte beaktas vid beräkningen av det extra avdraget för pensionärer. Förra året erinrade utskottet om att det extra avdraget i princip är ett behovsprövat avdrag och att nedtrappningen av avdraget blir lika stor vare sig sidoinkomsten är skattepliktig eller ej, trots att behovet av extra avdrag kan sägas vara mindre, om sidoinkomsten inte beskattas. Herr talman! Detta är skälet till att vi i detta fall inte nu vill införa någon ytterligare skattelättnad.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på den borgerliga reservationen.

Anf. 101 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! För ordningens skull får jag väl säga att vissa motioner naturligtvis skulle avslås, även om vi finge en folkpartiregering. Det är i och för sig ganska självklart. Men tar man i en motion upp orättvisor av det slag som det här är fråga om, tycker jag ändå att motionen bör behandlas på ett allvarligt sätt och bifallas.

Skattefria inkomster skall inte beaktas vid beräkning av det extra avdraget, sade Anita Johansson. Nej, så långt vill jag inte sträcka mig. Skattefria inkomster är ett begrepp som inte hör hemma här, men det gällde de skattefria livräntorna, som ju är skattefria för alla medborgare så länge vederbörande är yrkesverksamma och för alla som har en pension som är så hög att den inte medför extra avdrag. Men det blir kännbart för dem som har små pensioner, eftersom det extra avdraget minskar för sådana personer. Skatteeffekten blir högre ju lägre pensionen är. Detta är helt absurt, då det ju inte handlar om vanliga sidoinkomster utan om livräntor, som utgår därför att vederbörande har ett lyte eller ett men som medför kostnader.

De här livräntorna är inte särskilt höga. Ofta har de människor som drabbats och därför uppstår livränta kommit i ett sämre läge under sin yrkesverksamma tid, just på grund av att livräntorna inte ger full kompensation. Sedan fortsätter man så att säga hela vägen ut, även då det gäller pensionen, och låter dessa människor drabbas på detta sätt, vilket även påverkar det kommunala bostadstillägget.

Jag tycker faktiskt inte att detta är något speciellt hedrande ställningstagande av socialdemokraterna och vpk-representanten i skatteutskottet. Jag hälsar er, som sagt, hjärtligt välkomna att ställa er bakom ett enhälligt betänkande när jag nästa gång kommer tillbaka med min motion.

Anf. 102 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara tillägga att vi socialdemokrater, såsom vi också skriver i utskottsbetänkandet, förutsätter att vår regering noga följer den här frågan. Jag vet också att det pågår ett visst arbete i riksskatteverket.

Kjell Johansson är välkommen med sin motion även nästa år.

Anf. 103 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Det Anita Johansson nu sade är inte riktigt korrekt. Förra gången motionen behandlades uppmanade utskottet regeringen att följa frågan med uppmärksamhet. Men det skriver man inte i år i betänkandet. Nu är man bara litet orolig. Men kan Anita Johansson framföra till regeringen att den även nu bör följa frågan med uppmärksamhet, måste den väl någon gång vakna och komma underfund med att detta är en orättvisa som man för skams skull måste undanröja.

Anf. 104 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag kan visst framföra detta till regeringen. Jag vet emellertid att regeringsledamöterna läser snabbprotokollen från riksdagsdebatterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om skatteutskottets betänkande 27.)

Anf. 105 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 27 om vissa skogsbeskattningsfrågor m. m.

Skogsbeskattningsfrågor m. m.

Anf. 106 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 27 behandlas tio motioner på skogsbeskattningsens område. Däremot finns i detta ärende inte någon proposition, fastän många säkerligen hade önskat att en proposition hade förelegat. Den på nytt uppflammande massmediadebatten om skogsindustrins virkesbrist tyder på det.

Av motionerna är det också två som handlar om virkesbristen. Motionärerna begär en översyn av skogsbeskattningen i syfte att motverka den för låga avverknings och förbättra industrins försörjning med råvara.

De här motionerna har utskottet avstyrkt. Därvid har utskottet varit enigt, så när som på företrädaren för vpk, som reserverat sig mot utskottets hemställan.

Att det under detta moment också finns en reservation från företrädarna för moderata samlingspartiet, centern och folkpartiet har följande bakgrund.

Reservation 2, som är rekordkort, lyder:

”Reservanterna anser i fråga om motiveringen till utskottets hemställan i mom. 1 att tredje meningens i tredje stycket av utskottets yttrande – – bör utgå.”

Den mening som reservanterna vill skall utgå lyder: ”Utskottet vill emellertid inte utesluta att sådana åtgärder kan bli nödvändiga om skogsindustrin ej får sitt råvarubehov tillgodosett.”

Att vi vill att den meningens skall utgå beror på att den syftar på vad som står strax dessförinnan i utskottsbetänkandet, där det talas om ”ett sådant avgifts- och stödsystem och sådana andra ändringar i beskattningsreglerna som diskuterats med anledning av virkesförsörjningsutredningens betänkande och strukturutredningens betänkande”.

Vi reserverar oss anser att de förslag som framlagts av dessa utredningar inte är lämpade att genomföras. Det är därför vi skrivit denna reservation.

Reservation 3 bygger på en motion av moderaten Anders Andersson, som yrkar på en sådan ändring av bestämmelserna att man kan flytta medel insatta på skogskonto från en bank till en annan. Han framhåller i motionen att de villkor som bankerna erbjuder insättarna i fråga om ränta, uttagsavgifter och uppsägningsregler varierar mycket. Bankerna har också möjlighet att ändra villkoren från det ena året till det andra. Kontoinnehavarna kan även ha andra skäl att vilja flytta sina skogskonton till en annan bank. Men en sådan flyttning går inte för sig utan att hela beloppet tas upp till beskattning. Detta vill motionären ha en ändring på.

Utskottsmajoriteten skriver följande: ”Utskottet vill inte bestrida att detaljutförningen av skogskontolagstiftningen numera i vissa delar kan framstå som onödigt detaljerad eller att den kan behöva ses över för att åstadkomma en större smidighet. Utskottet kan således instämma i motionär-

ernas syfte med att åstadkomma förenklingar.”

Men sedan kryper majoriteten bakom väntade förslag och framhåller att företagsskatteberedningen har lagt fram förslag om den s. k. staketmodellen för beskattningen av enskild näringsverksamhet. Om denna modell infördes skulle behovet av resultatutjämnande kontoinsättningar falla bort.

Nu är det bekant för alla i skatteutskottet att remissutfallet beträffande staketmodellen har varit mycket blandat. Man kan därför dra den slutsatsen att förslaget inte kan utgöra underlag för lagstiftning utan kompletterande utredningar och att det således tar ganska lång tid innan förslaget kan förverkligas.

Vi tycker att det är onödigt att avstyrka en så välmotiverad motion som den nu aktuella, allra helst som man mycket enkelt skulle kunna göra den ändring som motionärerna har föreslagit.

Vi moderater har också avgett en reservation beträffande skogsvårdsavgiften. Det är en fråga som tidigare har varit föremål för diskussion i riksdagen. Vi vill sänka skogsvårdsavgiften från nuvarande 0,8 till 0,3 % av skogsbruksvärdet. Vi anser att det är fel att man tar ut en skogsvårdsavgift som till vissa delar är att betrakta som en ren skatt och menar att de mest angelägna åtgärderna för skogsbruket bör kunna klaras med en avgift på 0,3 %.

På längre sikt vill vi, liksom centern, helt avskaffa skogsvårdsavgiften. Vad som skiljer oss åt är att centern vill göra det med detsamma medan vi moderater vill göra det i två steg.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3 och 4 i betänkande 27.

Anf. 107 LEIF OLSSON (fp):

Herr talman! Att behov finns av en jämnare avverkning av skogen torde vara ett oomstritt faktum. Det fordras en avverkning som kan tillgodose skogsindustrins efterfrågan på råvaror och därigenom säkra sysselsättningen inom skogsindustrin.

De motioner som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 27 berör i huvudsak skogskonton och skogsvårdsavgifter samt innehåller i vissa fall förslag om översyn av skogsbeskattningen.

När det gäller kraven på översyn av skogsbeskattningen hänvisar utskottet till åtgärder på skogsvårdslagstiftningens område, såsom skogsbruksplaner, gallringstväng och avverkningstväng. I alla dessa åtgärder dominerar inslagen av reglering och samhällskontroll.

I folkpartiets kommittémotion om skogspolitiken, som kommer att behandlas av riksdagen senare i vår, tar vi upp dessa frågor och efterlyser kraftigare stimulanser till ökad skogsavverkning, bl. a. genom att den omfattande reglering och centralisering som finns upphävs. Vi reagerar därför mot att utskottsmajoriteten i sin skrivning hotar med att ta till ytterligare ekonomiska styrmedel. Jag citerar vad utskottet anför på s. 5: "Utskottet vill emellertid inte utesluta att sådana åtgärder kan bli nödvändiga om skogsindustrin ej får sitt råvarubehov tillgodosett."

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr 2.

Skogskontolagen ger som bekant skogsägaren möjlighet att genom insättning av skogslikvid på speciellt konto få uppskov med beskattningen av

skogsintäkten och därigenom fördela skattebördan på olika beskattningsår.

Här har Anders Andersson i motion Sk343 pekat på det förhållandet att om medel på skogskonto flyttas från en bank till en annan skall medlen tas upp till beskattning för det år då pengarna flyttas.

Detta är, som jag ser det, en helt orimlig bestämmelse.

Utskottsmajoriteten instämmer i motionens syfte men hänvisar som i så många andra frågor till att det eventuellt skall komma en s. k. staketmetod för beskattning av enskild företagsamhet. En eventuell kommande staketmetod kan inte vara skäl för att riksdagen i dag skall avslå denna motion.

Det är skatteprincipen – att skogskontopengarna skall beskattas när de tas ut eller när tio år har förflutit – som är det viktiga, inte vilken bank pengarna finns insatta i.

De kontrolltekniska och andra administrativa skäl som anges för denna regel är inte aktuella i dag – eller borde åtminstone inte vara det.

Det är förvisso en underlig tingens ordning, herr talman, att man, på samma riksmöte där riksdagen ålägger banker och andra att till skattemyndigheterna inleverera uppgifter om praktiskt taget alla räntor och utdelningar som betalats ut under året, inte kan tilltro samma banker att på rätt sätt kunna meddela länsstyrelserna att ett skogskonto har flyttats från en bank till en annan.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Skogen måste enligt vår uppfattning skötas så att den ger en hög avkastning på lång sikt.

Skogsvårdsavgiften skall enligt gällande principer användas till sådana insatser som är till nytta och gagn för skogsbruket. Detta gäller inte bara de allmänna insatserna för gallring, skogsbilvägar, plantering osv. utan även, som vi framhåller i folkpartiets partimotion om bättre miljövård, möjligheter att finansiera naturvårdsinsatser, som på sikt är till nytta för skogsbruket.

Vi har pekat på möjligheterna att genom skogsvårdsavgifter finansiera bevarandet av urskogar eller gammelskogar samt en intensifierad forskning om försurningen för att minska de skador från luftföroreningar som ju bl. a. drabbar våra skogar och oroar många skogsägare. Sådana åtgärder är viktiga ur naturvårdssynpunkt och för skogsbruket.

Vi har i ett särskilt yttrande påpekat att vi, när det statsfinansiella läget medger det, är för att det införs en lägre skogsvårdsavgift. Vi har också anfört att regeringen bör uppmärksamma denna fråga och lägga fram förslag om sänkning av avgifterna så snart det är möjligt liksom att det är en självklarhet att skogsvårdsavgifterna till alla delar skall komma skogsbruket till godo på så sätt att skogsbruksägare kan dra nytta av pengarna.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till reservationerna 2 och 3.

Anf. 108 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 27 har vi från centern en reservation beträffande skogsvårdsavgiften. Vi har även en reservation tillsammans med moderaterna och folkpartisterna beträffande motiveringen i utskottets hemställan. I reservationen angående skogsvårdsavgiften kräver vi i centern, liksom i en motion, att skogsvårdsavgiften skall avskaffas från den 1 juli 1986.

Skogsvårdsavgiften utgör en ren straffbeskattning av skogsägare. Skogsvårdsavgiften har successivt ändrat karaktär från att ha varit ett medel för utjämning av skogsvårdande insatser till att bli en extra punktskatt på skogsbruket. 1974 betalade skogsägarna in ca 12 milj. kr. i skogsvårdsavgifter – eller motsvarande 0,9 % av fastighetens taxerade skogsbruksvärde. För budgetåret 1985/86 beräknas avgifterna till ca 340 milj. kr. eller 8 % på skogsbruksvärdet. Det är en nästan tiofaldig ökning av promillesatsen och en trettiofaldig ökning vad gäller totalt inbetalade medel. Skogsvårdsavgiftsmedlen har tagits i anspråk för bl. a. åtgärder inom regionalpolitiken. Dessa åtgärder bör enligt vår uppfattning betalas av statskassan och inte av skogsägarna som grupp.

Tidigare, med de lägre avgifterna, hade skogsägarna en viss service på förmånliga villkor från skogsvårdsstyrelserna, men i dag får skogsägarna betala höga taxor, när de utnyttjar skogsvårdsstyrelsernas tjänster. Timtaxan för en skogvaktare är 220 kr. per timme. Härtill kommer moms, så att den totala timkostnaden blir ca 250 kr. Det innebär ca 2 000 kr. för en hel dags medverkan, och det kan knappast betraktas som en subventionerad taxa.

Genom 30-dubblingen sedan 1974 har skogsvårdsavgifterna blivit en betungande pålaga för skogsbruket. I kombination med ökade förmögenhetsskatter har uttaget passerat toleransgränsen. Skogsvårdsavgiften beräknas, som jag nämnt, på det taxerade skogsbruksvärdet och innebär att skogsägare i södra och mellersta Sverige genom höga taxeringsvärden drabbas extra hårt. Avgifterna innebär dessutom att skötsamma skogsägare får betala, medan eventuella bidrag går till dem som inte skött sin skog så väl. Avgifts- och bidragssystemet innebär således en överföring från skötsamma till mindre skötsamma skogsbrukare.

När skogsvårdsavgifterna slopas får näringen naturligtvis själv svara för de skogsvårdande uppgifterna. Det kan ske genom avtal med staten enligt modell som tillämpas för andra liknande kostnader. Regionalpolitiskt stöd till skogsbruket i Norrlands inland får betalas över statskassan liksom anslag till skogsbilvägar.

Skogsvårdsavgiften drabbar skogsägarna allt hårdare och upplevs som helt orättvis och måste avvecklas så snart som det är möjligt.

Reservation 2, som vi undertecknat tillsammans med moderater och folkpartister, avser utskottets motivering. I centern reagerar vi mot alla tankegångar att tvinga skogsägare till avverkningar. Det är stimulans till avverkningar som behövs – inte tvång.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 5 och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 109 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Skogsnäringen har stor betydelse för vårt land. Den sysselsätter ett stort antal människor, och många orter är helt beroende av denna näring. Den inbringar för vårt land stora exportinkomster. Med detta som bakgrund är det inte förvånande att det, t. ex. när virkesförsörjningen inte fungerar som den skall, blir intensiva debatter om vad som bör göras. I akuta lägen, där åtgärderna får *formen av rena brandkärsuttryckningar*, blir resultatet därefter. Åtgärderna kan då göra mer skada än nytta.

I den debatt som av och till blossar upp hör man ofta att industrins behov av virke måste tillgodoses. Detta är självfallet viktigt, men det får naturligtvis inte innebära att man då åsidosätter kravet på ett långsiktigt skogsbruk. Det tål att upprepas att det med den betydelse som skogsnäringen har i vårt land är av största vikt att brukandet av våra skogstillgångar sker på det absolut bästa sättet. Här ingår som en viktig del för kommande års virkesförsörjning en väl skött skogsvård. Utgångspunkten måste således vara en väl fungerande virkesförsörjning, baserad på ett långsiktigt och uthålligt brukande av våra skogstillgångar, där också kravet på kvalitet har sin givna plats.

Virkesförsörjningen till våra industrier har inte varit något problem när det gäller storskogsbruket. Snarare är det väl så, att behovet av virke på många håll har medfört en överavverkning och att det därför kommer att bli vad man kallar en virkessvacka framöver.

Nej, problematiken gäller det privata skogsbruket. Vi har här i landet ca 235 000 privata brukningsenheter. Då många av dessa enheter ägs av flera personer, är det verkliga antalet enskilda skogsägare över 300 000. När det gäller ägandeförhållanden inom skogsbruket som framgår av officiell statistik, olika undersökningar samt virkesförsörjningens egen intervjuundersökning, så ser man att det är under mycket skilda förhållanden som dessa personer äger sin skogsmark. Bl. a. framgår att ca 30 % av privatskogsägarna är heltidssysselsatta utanför brukningsenheten. Det vilar sålunda ingen större mystik över deras handlande om de inte visar någon större benägenhet att avverka sin skog i önskvärd utsträckning. Inkomsten av skogsavverkningen kommer sålunda att läggas ovanpå deras ordinarie inkomst, vilket innebär att endast en mindre del av avverkningens inkomst kommer att få behållas.

Från skilda håll har det framförts krav på att detta problem skall åtgärdas genom sänkta marginalskatter. Men det är en åtgärd som vi anser vara helt oacceptabel. Det har ju också aktualiserats olika förslag till andra åtgärder, bl. a. i form av olika straffavgifter. Dessa finner vi också oacceptabla, eftersom vi anser att man därmed kan äventyra målsättningen om ett långsiktigt skogsbruk.

Problematiken kring det privata skogsbruket, som till en del har redovisats i vår motion som behandlas i detta betänkande, kräver enligt vår mening andra åtgärder. Vi tycker att allt talar för en ändrad skogsbeskattning. Rent allmänt bör en sådan beskattningsform slå hårdast mot de skogstillgångar som bör avverkas och mot sådana som inte föryngras i tid. Däremot bör den vara generös mot alla skogsvårdsåtgärder och kanske neutral mot gallring, som både är en skogsvårdsåtgärd och en avverkning. Det skulle med andra ord vara en beskattning av tillväxten i stället för avverkningens inkomsterna. En sådan beskattningsform skulle också stimulera till bättre skogsvårdsåtgärder.

Frågan om ett tillväxtbeskattningssystem har ju också tidigare diskuterats i denna kammare, och det argument som då har framförts mot ett sådant system är att kännedomen om de enskilda fastigheterna är så bristfällig. Vi har tidigare inte ansett detta skäl vara särskilt väl underbyggt. I varje fall anser vi att det inte framdeles kan hävdas med samma bestämdhet, eftersom vi kommer att få skogsbruksplaner upprättade på alla fastigheter av skogligt värde. När dessa planer är inrättade, bör den nödvändiga grunden ha lagts för att införa en tillväxtbeskattning. Vi menar, att om det sunnda förnuftet får

råda vid utarbetandet av ett tillväxtbeskattningsystem, skall inga större orättvisor kunna uppstå. Helt klart måste vissa övergångsbestämmelser införas. Det finns ju fastigheter som har avverkats mycket hårt och som i stort sett består av oavverkningsbar skog. Hänsyn måste självfallet tas till sådana omständigheter.

Utskottet har i sin behandling av motionen om ändrad skogsbeskattning inte anfört några som helst skäl mot att införa en sådan beskattningsform. Man vill tydligen avvakta eventuella brandkårsuttryckningar om, som man säger, skogsindustrin ej får sitt råvarubehov tillgodosett. Skall det, om det blir nödvändigt, åter handla om hastigt ihopsnickrade åtgärder, som åter kommer att stöta på patrull? Utskottet konstaterar ju att det har stött på problem att genomföra sådana åtgärder, och det får man kanske tacksamt notera. Med den betydelse som skogsnäringen har i vårt land tycker vi att det är anmärkningsvärt att en väl fungerande virkesförsörjning av och till skall säkras genom akuta uttryckningar. Det måste väl vara i allra högsta grad angeläget att få till stånd lösningar av långsiktig karaktär, men detta är utskottet tydligen inte berett att diskutera.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 110 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 27 behandlas tio motioner väckta under allmänna motionstiden. Motionerna berör tre olika områden inom skogsbeskattningen.

Det första området gäller översyn av skogsbeskattningen för att motverka för låg skogsavverkning. Som flera motionärer mycket riktigt påpekar har skogsnäringen stor betydelse för vårt lands ekonomi. Näringen sysselsätter närmare 300 000 människor och är i behov av en jämn avverkning. Om avverkningsnivån ligger på en alltför låg nivå, som inte tillgodoser skogsindustrins behov av råvaror, kan detta orsaka problem för många människor, företag och bygder i vårt land.

I syfte att förbättra situationen beslutade riksdagen 1983 om förändringar inom skogsvårdslagstiftningens område. Detta innebar krav på skogsbruksplaner, skyldighet att gallra skog och slutavverka för att ta till vara den avkastning som skogen ger. Utöver detta skall också nämnas ökade statliga insatser inom andra områden som berör skogsbruket. Det gäller forsknings- och utvecklingsarbete, information och utredningsarbete osv.

För att skogsbruket ytterligare skall förbättras pågår nu bearbetning av utredningen om bättre struktur i jord- och skogsbruk. Även kommittén om ställföreträdare för dödsbon i vissa fall tangerar dessa frågor. Det är vår förhoppning att dessa båda utredningar kan komma med förslag som innebär förbättringar inom skogsbruket.

Utskottet vill i dagsläget inte bifalla motionerna om översyn av skogsbeskattningen men säger samtidigt att vi inte kan utesluta att sådana åtgärder kan bli nödvändiga om skogsindustrin inte får sitt råvarubehov tillgodosett.

Det andra området gäller skogskonto. I två motioner yrkas att möjligheterna till uppskov med beskattningen av skogsintäkter skall utökas. Våren 1982 beslöt riksdagen införa de nuvarande reglerna. De tidigare reglerna, som motionärerna vill återinföra, ansågs vid utskottsbehandlingen vara

otillständigt förmånliga. Utskottet har också under senare år vid sin årligen återkommande prövning av denna fråga vidhållit att nuvarande regler är tillräckliga för att den inkomstutjämnning som reglerna syftar till skall uppnås.

I en motion yrkas att uttag från skogskonto för ett visst beskattningsår bör medges fram till den sista dag då självdeklaration skall avlämnas. I betänkande 1984/85:41 uttalade utskottet att en utsträckning av tiden för uttag från skogskonto till sista dagen för avlämnande av självdeklaration var olämplig ur bl. a. kontrollsynpunkt. Utskottet har inte ändrat uppfattning i denna fråga och avstyrker således motionen.

I en motion yrkas att ett belopp som inestår på skogskonto skall kunna överföras från en bank till en annan utan att några skattekonsekvenser uppstår.

Nuvarande regler tillkom i samband med skogskontolagen 1954 och utformades efter den kontrollteknik som fanns vid detta tillfälle. I och för sig borde man kunna lösa detta med dagens moderna datateknik, men utskottet vill avvakta med ställningstagande i denna fråga med hänvisning till företagsskatteberedningen och dess förslag om den s. k. staketmodellen. Utskottet anser därför att den här frågan bör anstå i avvaktan på ställningstagande till beskattningsens allmänna utformning.

Det tredje området gäller skogsvårdsavgiften. I två motioner yrkas att skogsvårdsavgiften slopas fr. o. m. den 1 juli, och i en motion yrkas att avgiften sänks med 0,5 % samt att en arbetsgrupp skall förbereda en fullständig avveckling av avgiften.

Riksdagen har så sent som 1985 avstyrkt liknande motionsyrkanden. Utskottets uppfattning är att skogsbruket i princip bör vara självfinansierat och att skogsvårdsavgiften skall ses som skogsägarnas bidrag till de allmänna insatserna i vid mening för skogsbruket. Mot denna bakgrund är det nuvarande avgiftsuttaget väl avvägt. Avgiften är också avdragsgill vid inkomsttaxeringen och torde i många fall ha begränsad ekonomisk betydelse.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande 27 och avslag på samtliga motioner.

Anf. 111 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Kjell Nordström sade beträffande motionsyrkandet om att möjliggöra flyttning av skogskontomedel från en bank till en annan att det nog borde gå att genomföra ganska enkelt. Då behöver man kanske inte ta så hårt på den delen av utskottsmajoritetens motivering.

Den andra motiveringen berörde jag i mitt inledningsanförande. Där kryper man bakom staketmodellen. Men det är uppenbart att detta är en olägenhet som mycket lätt skulle kunna ändras. Då är det också angeläget att göra det.

I debatterna har också talats om önskvärheten av att öka skogsuttaget. En ändring som möjliggör flyttning av medel från skogskonto till en annan bank skulle vara ett sätt att öka skogsuttag på mindre skogsfastigheter. I dag är större skogsuttag det mest rationella avverknings sättet. Därför blir insättning på skogskonto en åtgärd på lång sikt i skogsägarnas ekonomiska planering.

I dagsläget ges det extra premier i vissa banker för första året som

skogsägaren placerar pengarna på skogskonto. Däremot blir det fråga om rena gissningen när det gäller för kontoinnehavaren att försöka bilda sig en uppfattning om förmånerna under andra, tredje och fjärde året eller ännu längre fram i tiden. Ofta står dessa pengar inne på kontot 7, 8, 9 år. Dessa förhållanden utgör en hämmande faktor då mindre skogsbrukare beslutar om avverkning. Jag tycker att utskottet borde tänka även på att en ändring av dessa bestämmelser skulle medverka till ett bättre skogsuttag.

Anf. 112 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag hade inte några större förhoppningar om att jag skulle kunna övertyga Kjell Nordström om det orättvisa i den nuvarande skogsvårdsavgiften. Men den argumentering som Kjell Nordström åstadkom tyckte jag var i svagaste laget. Han säger bara att skogsbruket skall bära sina kostnader i vid mening. Då kan man fråga sig hur vid mening det rör sig om. För det finns naturligtvis inga gränser för den vida mening enligt vilken Kjell Nordström tycker att man kan lägga pålagor på skogsbruket. Det får vara någon rimlig proportion mellan de avgifter man lägger på vederbörande näringsidkare och de fördelar som dessa kan vänta sig. Jag påtalade i mitt förra inlägg hur man tidigare kunde räkna med vissa förmånliga serviceåtgärder, t. ex. från skogsvårdsstyrelserna, men att man i dag som skogsägare får betala sådana till fullo. Det föreligger således en mycket svag argumentering från Kjell Nordströms sida.

Anf. 113 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi anser att det finns en mängd skäl för att förändra skogsbeskattningen och införa ett system, där man beskattar skogens tillväxt i stället för avverkningsinkomsterna. Det finns mycket som talar för att detta är ett bättre system, bl. a. kravet på en bra virkesförsörjning. Ett sådant system inför man inte över en natt eller den dag då man konstaterar att virkesförsörjningen krånglar. Vad som kommer att hända är att man i ren panik försöker få till stånd ett åtgärds paket, där bl. a. olika avgifter, stöd eller straffavgifter kommer att införas. Vi vet sedan tidigare när ett sådant avgiftssystem planerades att olika felberäkningar och uppskattningar hade gjort att detta system om det hade införts skulle ha kunnat medföra mycket stor skada för skogsbruket.

Vad jag vill anmärka på är att utskottsmajoriteten inte alls är villig att diskutera ett annat beskattningsystem utan vill avvakta och – om virkesförsörjningen eventuellt får problem – ta till sådana åtgärder som olika ekonomiska styrmedel i form av ett avgifts- eller stödsystem.

Strukturutredningens och dödsboudredningens förslag får vi tillfälle att återkomma till och diskutera när den dagen kommer. Men jag vill redan nu säga att man mot de förslagen kan resa ganska stora betänkligheter.

Anf. 114 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Angående skogskontoreglerna, som Karl Björzén talade om, kan jag säga att de nog egentligen inte är ett så stort problem. Sedan vi behandlade detta ärende i utskottet har jag varit i kontakt med företrädare för LRF, banker och skogsägare, och hör och häpna – de kände inte till de

nuvarande reglerna som försvårar möjligheterna att flytta pengar insatta på skogskonto från en bank till en annan. Och det var ändå personer som sysslar med dessa frågor rätt ofta. Det vittnar om att frågan kanske ändå inte är av den dignitet som sägs här. De flesta skogsägare har som regel, liksom alla andra, sina affärer i en och samma bank och flyttar inte så ofta mellan bankerna.

Karl-Anders Petersson tog upp skogsvårdsavgiften och frågade i hur vid mening man kunde tänka sig att skogsbruket skulle bidra till sina egna kostnader. Skogsvårdsavgiften beräknas inbringa runt 420 miljoner. I budgetpropositionen för jordbruksdepartementet redovisas att skogsbruket kostar statskassan 588 miljoner. Om man räknar in alla kostnader för skogsbruket är vi alltså ändå med och betalar en del via andra skatter. Jag måste säga att det hedrar folkpartiet att man inte har ställt upp på det här förslaget.

John Andersson tog återigen upp frågan om en översyn av skogsbeskattningen för att motverka för låg avverkning. Om man skall komma till rätta med det problemet krävs det, som jag har redovisat tidigare, säkert flera olika åtgärder. Jag tänker bl. a. på de frågor som utredningen om bättre struktur i jord- och skogsbruk behandlar; även de frågor som behandlas av dödsboudredningen kan ha betydelse. Det är alltså säkert inte så enkelt att man med ett enda grepp kan lösa det här problemet – det får säkert angripas på olika sätt.

Anf. 115 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Kjell Nordström sade att han hade talat med någon på LRF och med bankfolk, och de hade inte känt till det förhållandet att man inte fick flytta medel på skogskonto från en bank till en annan. Men det är väl så när man under mycket lång tid haft bestämmelser som omöjliggjort sådan flyttning har heller ingen flyttning kommit till stånd. Och det är kanske inte heller rätt personer han har tillfrågat. Jag vill rekommendera honom att innan ärendet nästa gång kommer till utskottet vända sig till mindre skogsägare ute i landet och höra vad de har för synpunkter och erfarenheter.

Anf. 116 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Kjell Nordström talade om att man använder 588 miljoner för skogsbrukets vidkommande, men då är ju frågan vad man räknar in i skogsbrukets kostnader. Skatteutskottet har tidigare i ett betänkande slagit fast att insatser för skogsbruket med regionalpolitiska inslag får betalas av dessa avgifter. Då är frågan som jag tidigare ställde berättigad: Hur vida skall dessa ramar vara? En sådan formulering gör det naturligtvis möjligt att i sammanhanget tillämpa mycket vida ramar. Skall vi räkna in större delar av de regionalpolitiska insatserna kan vi naturligtvis komma att få lägga ännu större avgifter – punktskatter och straffskatter – på skogsägarna.

Anf. 117 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Karl Björzén var orolig för att jag hade talat med fel personer. En var LRF-ombudsman. Jag frågade inte skogsägarna hur många hektar de hade, men vad jag kunde förstå hade en del av dem inte så värst

många hektar, så de var nog rätt representativa.

Karl-Anders Petersson frågade hur vid skogsvårdsavgiften skall bli. Ja, den skall, som redovisas i förslaget, vara 0,8 %*c*. Något annat förslag föreligger inte. Där går alltså gränsen: 0,8 %*c*.

Prot. 1985/86:94
12 mars 1986

*Skogsbeskattnings-
frågor m. m.*

Anf. 118 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! I motion 243 har vi hemställt att riksdagen hos regeringen begär förslag om förändrad beskattning av skog i syfte att öka skogsavverkningen. Bakgrunden till motionen är att det i dag avverkas alltför litet skog samtidigt som virkesimporten har ökat. Det är så att denna alltför låga avverkning dels är negativ för Sveriges bytesbalans, dels ökar arbetslösheten, inte minst i glesbygd, alldeles i onödan. Dessutom riskeras den framtida utvecklingen inom skogs- och träindustrin.

Med tanke på den stora betydelse som skogsnäringen har för Sverige är det rimligt att skogs- och träindustrin får en fastare grund att stå på. Den nuvarande situationen innebär att industrin ibland inte vet om det går att få fram tillräckligt med råvara eller inte. Det kan minska investeringsbenägenheten. Ökade skogspriser är ingen lösning för att höja avverkningen, därför att det försämrar vår konkurrenskraft och skulle på sikt driva upp markpriserna.

Som jag ser det innebär dagens utformning av skogsbeskattningen att avverkningen till en del styrs utifrån enskilda skogsägares dagsaktuella privatekonomi. I områden där andelen sterbhusägda skogar är omfattande, som i exempelvis Dalsland, talar mycket för att avverkningen är lägre än i andra områden.

Det talas i dag mycket om vårt gemensamma ansvar för landets ekonomi. Då finns det anledning att fråga sig vilket ansvar de tar som inte avverkar den skog som borde avverkas, utan är med om att tvinga fram en kraftig ökning av virkesimporten.

Jag tror det borde gå att finna tekniska lösningar för en skogsbeskattning som stimulerar till mer avverkning. Jag menar att det finns anledning att noga pröva de förslag som träfacken presenterat innebärande beskattning av tillväxten.

Nu avstyrker utskottet motionen med hänvisning till överväganden som pågår inom regeringen. Men utskottet vill inte utesluta åtgärder om skogsindustrin inte får råvarubehovet tillgodosett. Jag anser att situationen redan nu är sådan att både snabbt verkande och mera långsiktigt inriktade åtgärder är aktuella. Jag hoppas därför att regeringen noga följer utvecklingen och lägger fram förslag.

Anf. 119 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! Det ligger mycket i vad Ingvar Johnsson här redovisade. Utskottet har också framhållit att det kan finnas behov av att se över beskattningen på just detta område. Utskottet förutsätter att regeringen följer den här frågan nogsamt och vidtar de åtgärder som det kan finnas behov av.

Prot. 1985/86:94
12 mars 1986

*Skogsbeskattnings-
frågor m. m.*

Anf. 120 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av Ingvar Johnssons inlägg, och jag vill gärna instämma med föregående talare att det ligger mycket i vad han säger. Problemet är bara det att Ingvar Johnsson talar till förmån för någonting annat än marknadsekonomin på skogens område. Han har den något primitiva uppfattningen att vi kan reglera oss fram till ett uttag och att detta löser både skogsägarnas och landets problem. Ingvar Johnsson, som säkert är en minnesgod herre, vet att jordbruksministern ådrog sig påfallande stora problem när han år 1982 skulle visa att nya kvastar sopade bäst. Det var regleringsåtgärder, Ingvar Johnsson, som höll på att fälla jordbruksministern. Hade vi inte fått bättre fart på ekonomin och hade vi inte fått en stark dollarkurs, som gjorde att affärerna kom i gång, då skulle jordbruksministern ha gått på en mina. Nu löste sig det hela tack vare att vi av marknadsekonomiska skäl fick litet fart i det svenska skogsbruket. Det snurrade runt, och skogsbönderna fick litet ersättning för sina uttag. Förädlarna fick pengar, och Sverige fick pengar. Den väg Ingvar Johnsson förordar ger inga pengar till någon.

Jag tar fasta på en enda sak, nämligen att avverkningarna påverkas av skogsbrukarens ekonomi. Ja, vad annars? Den svenske jordbrukaren och skogsbrukaren får i sin hushållsportmonnä ersättningen för sitt arbete. Med den typ av skogspolitik som Ingvar Johnsson nu ger uttryck för får vi en annan typ av ekonomi. Samtidigt får skogsägarna sämre möjligheter att klara just den hushållsekonomi som Ingvar Johnsson nyss kritiserade för dess samband med uttagen ur skogen. Det är alldeles riktigt att ett sådant samband finns.

Anf. 121 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Jag anser att Arne Andersson i Ljung underskattar problemen och speciellt de problem som jag hänvisade till i vår gemensamma valkrets, där situationen är allvarlig när det gäller virkesförsörjningen. Jag tycker att det finns anledning att se såväl till skogsägarnas som till industrins, till de anställdas och till landets intressen i en fråga som denna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 21

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 104 för utskottets hemställan med den ändring däri som föreslagits i reservationen av Kjell Johansson m. fl.

Skatteutskottets betänkande 25

Mom. 1 (generalklausulens avskaffande)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 142 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (en omvänd generalklausul)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 104 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 4 och 5 (tolkningsföretråde m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 65 för reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 6 (bevisräkningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (betalningssäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Skatteutskottets betänkande 26

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (folkpensionärer med skattefri livränta)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 141 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Skatteutskottets betänkande 27

Mom. 1 (översyn av skogsbeskattningen)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 17 för hemställan i reservation 1 av Tommy Franzén.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 2 och 3 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 b (detaljutförningen av skogskontoreglerna)

Utskottets hemställan bifölls med 191 röster mot 110 för reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 4 (skogsvårdsavgiften)

Först biträdades reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. med 71 röster mot 38 för reservation 5 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson. 192 ledamöter avstod från att rösta.

13 § Lagstiftning beträffande ideella föreningar

Föredrogs lagutskottets betänkande 1985/86:15 om lagstiftning beträffande ideella föreningar.

Anf. 122 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Senaste gången riksdagen behandlade frågan om lag beträffande ideella föreningar – det var den 20 november förra året – inledde jag mitt anförande med att påstå att en lämplig rubrik för överläggningsämnet, som återkommer år efter år, kunde vara "den obofärdiges förhinder". Jag tänkte då på den kända berättelsen i Bibeln om dem som blev inbjudna till gästabad men som urskuldade sig med allehanda förhinder – "jag haver köpt ett jordagods", "jag haver köpt fem par oxar", "jag haver tagit mig hustru".

Först en kort introduktion för dem som tillkommit under resans gång. Med ideell förening avses en form av juridisk sammanslutning, som inte är att anse som aktiebolag, handelsbolag, stiftelse eller ekonomisk förening. Många ideella föreningar är rika och mäktiga, t. ex. arbetsgivarföreningar, fackföreningar och branschsammanlutningar.

För ideella föreningar finns det, mirabile dictu, inga som helst rättsregler, till skillnad från vad fallet är beträffande alla de andra typerna av associationer som jag räknade upp.

Avsaknaden av regler gäller främst den centrala relationen mellan den enskilde och föreningen beträffande

- möjligheten att få ett beslut från föreningens sida prövat,
- rätten att få inträda i föreningen,
- rätten att vara kvar i föreningen,
- rätten att utträda ur föreningen samt
- rätten att slippa bli ansluten till en förening mot sin vilja.

Denna iögonenfallande brist på regler, normer, kan obestridligen vara till klar nackdel för den enskilde, vilket framgår av färskt exempel. I mitt förra anförande i kammaren i detta ämne företog jag en ingående analys av rättsläget i de olika hänseenden som jag nyss räknade upp. En sammanfattning återfinns också i den motion från min sida som är en av de motioner som ligger till grund för betänkandet. Jag finner det därför, herr talman, meningslöst att ännu en gång framföra mina argument. Det är nämligen inte, såvitt jag förstår, argumentens styrka i sig som bestämmer mina meningsmotståndares position, utan det är fråga om andra bevekelsegrunder.

Socialdemokraternas vaktslående om intresseorganisationerna i det avseende som det här är fråga om är enligt min mening ett uttryck för en närmast korporativistisk åskådning. I förarbetena till vår regeringsform uttalas emellertid att den offentliga makten skall utgå från folket och inte från organisationerna och att ett korporativt styrelseskick är främmande för grundlagen.

Fackföreningarna åtnjuter en central ställning inom arbetsrätten. Lagen om medbestämmande i arbetslivet är det kanske främsta exemplet härpå, men även lagen om anställningsskydd och studieledighetslagen förtjänar att omnämnas i sammanhanget. Det är betecknande nog fackföreningen men inte den enskilde som tillerkänns en stor del av rättigheterna i de angivna lagarna.

Fackföreningens privilegier visar sig också däri att ett kollektivavtal kan sätta de arbetsrättsliga lagarna ur spel. Kollektivavtalet tar nämligen över lagen i vissa hänseenden, något som kan te sig överraskande från den eljest självklara synpunkten att lagen bör behandla alla lika.

Genom kollektivavtal kan arbetsgivaren slutligen förbinda sig att ej anställa personer, som inte tillhör en avtalsslutande arbetstagarorganisation (organisationsklausul).

Fackföreningens maktställning spänner emellertid över vidare områden än själva arbetsrätten. Fackföreningen har sålunda kommit att få offentliga förvaltningsuppgifter. Det kan t. ex. vara fråga om ledamöter i arbetsdomstolen, i olika myndigheter och i offentliga utredningar.

De organ som sålunda tillagts rätt att besluta i offentliga angelägenheter och som även i övrigt med samhällets stöd blivit utrustade med makt och inflytande saknar, som jag framhållit, själva offentliga regler för sin verksamhet.

Utanför fackföreningarnas maktsfär finns det intresseorganisationer där situationen i vissa hänseenden är densamma, ett påstående som jag närmare utvecklat i min motion K201, som har rubriken Korporativismen och statsskickets grunder.

Sammanfattningsvis är det två olika ideologier som står emot varandra, två olika samhällsåskådningar. Inställningen till relationen mellan den enskilde och kollektivet, korporationen, är bara ett av uttrycken härför. Den borgerliga reservationen för sin del ställer den enskilde medborgaren i centrum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation, som går ut på att det åtminstone skall tillsättas en utredning i ärendet.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

Anf. 123 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Praktiskt taget alla vi svenskar är medlemmar i någon eller några ideella föreningar. Det gäller exempelvis idrottsföreningar, fackliga organisationer, nykterhetsorganisationer, frikyrkliga samfund, politiska partier eller välgörenhetsorganisationer, för att nämna några exempel.

Även om medlemskap är helt frivilligt är det praktiskt taget nödvändigt i vårt moderna samhälle att tillhöra organisationer för att man skall kunna hävda sina intressen och rättigheter. Att tillsammans med kolleger inom sitt yrke vara fackligt organiserad i syfte att hävda sina gemensamma intressen är numera självklart såväl för anställda och arbetsgivare som för egenföretagare. Likaså är medlemskap i någon förening i de flesta fall en förutsättning för att man skall få tillfälle att delta i ideellt arbete eller för att tillgodose önskemål att utöva hobbies och andra fritidsaktiviteter.

Ideella föreningar har alltså avgörande betydelse för oss alla som enskilda människor. På motsvarande sätt har föreningar organiserade som ideella synnerligen stor betydelse för vårt samhälle. Det gäller dels därför att föreningar anförtrots viktiga samhällsuppgifter, dels på grund av att föreningarna genom sitt stora medlemsantal och sina resurser i övrigt har ett avgörande inflytande på samhället, dess förändringar och utveckling.

Trots att ideella föreningar har så stor betydelse både för medlemmarna och för samhället saknas lagreglering på området.

Frågan om någon form av lagstiftning för ideella föreningar har behandlats av riksdagen under många år.

Fram till 1983 avvisades dessa krav med hänvisning till pågående utredningsarbete, gällande arbetsrätt, stiftelser och ekonomiska föreningar. Vi i centern ingick då i den majoritet som ansåg att nämnda utredningsarbete skulle avvaktas innan man tog ställning till eventuell lagstiftning gällande ideella föreningar. Detta utredningsarbete är nu sedan flera år avslutat, och därför bör riksdagen ta ställning till frågan om lagstiftning i form av ramlag eller motsvarande gällande ideella föreningar. I en sådan lagstiftning skulle bl. a. finnas grundläggande regler om medlemmars och organisationers rättigheter och skyldigheter, t. ex. rätt till inträde och kvarstannande i och avgång ur förening samt rättigheter vid hot om uteslutning eller vid uteslutning. Dessutom borde det finnas regler för t. ex. minoritetsskydd, ekonomi och revision, skadeståndsskyldighet, ansvar för ingångna förbindelser och upplösning av förening.

Att vissa regler är nödvändiga för att stärka medlemmarnas rättigheter visas av kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Det sker årligen kollektivanslutning av hundratusentals fackföreningsmedlemmar, varav åtskilliga sympatiserar med andra partier. Frågan om skydd för den enskilde mot kollektivanslutning behandlas årligen av konstitutionsutskottet.

Ett annat område inom vilket vi krävt ökat skydd för den enskilde gäller förbud mot blockader av enmansföretagare utan anställda. Våra krav på detta område behandlas av arbetsmarknadsutskottet.

Flera händelser under senare år har aktualiserat frågan om behov av lagstiftning i övrigt för att skydda medlemmarnas ställning och för att fastställa regler och skyldigheter. Som exempel på sådana händelser kan erinras om uppmärksammade fall dels av uteslutning eller hot om uteslutning av medlemmar, dels av vägran om utträde. Andra exempel är fall där föreningar har avtalat med visst försäkringsbolag om kollektiva försäkringar för sina medlemmar utan att ha inhämtat medlemmarnas samtycke.

När det gäller den lagstiftning som ligger inom ramen för lagutskottets uppgifter har jag gett några exempel på vad sådan kan innefatta. En sådan lagstiftning får inte på något sätt utgöra hinder för föreningslivet. Som jag nämnt har föreningslivet en avgörande betydelse för den enskilde och för samhället och är därigenom en omistlig del av vårt svenska folkstyre. Som vi framhåller i vår reservation måste en viktig utgångspunkt för utredningsarbetet gällande den av oss begärda lagstiftningen vara att variationsrikedomen inom föreningslivet ej får begränsas och att det är angeläget att verksamheten inom föreningslivet och organisationsväsendet inte hindras eller försvåras.

Samtidigt betonar vi att tyngdpunkten i en ifrågasatt lagstiftning skall ligga på det som ur samhällets och de enskildas synpunkt är mest skyddsvärt, nämligen den enskildes medlemmens ställning i förhållande till organisationen.

I år, liksom tidigare, motsätter sig socialdemokraterna utredningskravet. Det enda motiv som anges i utskottsbetänkandet är att det, som det sägs, saknas skäl för en lagstiftning.

Jämför vi med andra typer av organisationer finner vi att det för t. ex. aktiebolag och ekonomiska föreningar föreligger en noggrann lagreglering. Det kan finnas särskild anledning att jämföra med lagen om ekonomiska föreningar. Den innehåller dels regler motsvarande aktiebolagslagens gällande aktiebolagen, dels regler om medlems rättigheter och skyldigheter samt minoritetsskydd. Där anges t. ex. rätten till inträde, rättigheter när en medlem avlidit, rätten till utträde och regler vid uteslutning.

Socialdemokraterna har nu åter avvisat det icke-socialistiska kravet på en utredning. Vi skall dock komma ihåg att vårt syfte med utredningen är att stärka medlemmarnas ställning och därigenom öka förtroendet för organisationerna.

Jag vill fråga socialdemokraternas företrädare varför man motsätter sig en lagstiftning som skall ge medlemmar i en ideell förening ungefär samma rättigheter som medlemmar i en ekonomisk förening. Som bekant anser ingen att reglerna om de ekonomiska föreningarna begränsar den grundlagsfästa och självklara föreningsfriheten i vårt land. Dessutom vill jag fråga varför socialdemokraterna är så rädda för en sådan utredning som vi begär. Vad fruktar socialdemokraterna, eftersom man alltid motsätter sig en utredning som skall syfta till att stärka medlemmarnas ställning?

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen av de tre icke-socialistiska partierna.

Anf. 124 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Allan Ekström stal min öppning. Det får man väl finna sig i som tredje talare. Jag börjar i alla fall som jag hade tänkt mig.

Onsdagen den 20 november 1985, på eftermiddagen, avgjorde riksdagen frågan huruvida det behövs en ramlagstiftning för ideella föreningar eller inte. Det behövdes inte en sådan lagstiftning, beslutade vi då. Nu, knappt fyra månader senare, diskuterar vi och skall snart ta ställning till precis samma fråga. Det är inget att förvånas över att folk ibland undrar vad vi håller på med. Detta skall i alla fall bli ett kort anförande, just därför att vi så nyligen har haft ärendet uppe till diskussion och inget nytt har tillkommit, vilket också har framgått av debatten hittills.

Herr talman! Vi är många i det här landet, och säkert väldigt många i riksdagen, som fått vår demokratiska skolning i någon ideell förening. Det var där vi lärde oss hur man väcker och argumenterar för en fråga, och det var där vi lärde oss att bära både förlust och framgång i ett för oss själva angeläget ärende. Själv började jag som sekreterare i en lokal förening inom Svenska missionsförbundets ungdom, SMU.

Jag vill gå så långt att jag påstår att de ideella föreningarna i Sverige, mer än några andra organisationer, är bärare av den svenska demokratiska

traditionen. Med tiden har dessa traditioner kodifierats i stadgar. Att skriva stadgar är i de flesta föreningar och sammanslutningar en utomordentligt viktig uppgift, och stadgerevisioner brukar ta tid och göras grundligt – för att inte nämna att de sedan ofta blir föremål för noggrann granskning av medlemmarna och för diskussioner på medlemsmöten.

En helt annan sak är det att alla inte tycker att det blev bra ändå. Alla gillar inte alla beslut som fattas i en förening. Särskilt brukar sådana som inte är medlemmar tillåta sig att ha synpunkter på fattade beslut. Alla beslut är kanske inte heller "riktiga" ur någon sorts objektiv synvinkel. Men det är en annan sak. Enligt vår uppfattning måste principen vara att ideella föreningar skall få fatta sina egna beslut och ta ansvar för dem. Det går inte för sig att börja ropa på lagstiftning när föreningar fattar beslut man inte gillar.

Jag vill till slut yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 1985/86:15 och avslag på den gemensamma borgerliga reservationen. Inget nytt har framkommit sedan i november. Det behövs ingen lagstiftning om ideella föreningar, och då behöver inte heller frågan utredas. Utredningar kostar både tid och pengar, och det finns mycket som verkligen behöver utredas. Låt oss ägna oss åt det i stället. För övrigt är dessa frågor tillräckligt utredda redan och resultatet har blivit: ingen lagstiftning.

Anf. 125 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort konstatera att Berit Löfstedt i början av sitt anförande uttalade positiva ord om ideella föreningar, som väl alla kan instämma i.

Däremot hade Berit Löfstedt inga skäl för det avslag på motionerna som majoriteten har yrkat på. Berit Löfstedt har inte heller på något sätt svarat på de frågor jag ställde när jag gjorde jämförelser mellan lagen om ekonomiska föreningar och en eventuell lag om ideella föreningar.

Anf. 126 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag tycker precis som jag sade, Martin Olsson, att ideella föreningar är demokratiska organisationer som mycket väl kan ta ansvar för sina egna beslut. Det är motivet.

Anf. 127 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Då vill jag bara påpeka vad jag sade i mitt anförande, nämligen att ekonomiska föreningar på liknande sätt är demokratiska föreningar – men där har vi alltid sett det som självklart att det skall vara noggrann reglering även vad gäller medlems ställning och medlems rättigheter. Jag sade, att det skall övervägas om ungefär motsvarande regler kan införas för att stärka medlemmarnas ställning i ideella föreningar.

Anf. 128 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Nästan alla svenskar som har nått skolåldern, yngre och äldre, tillhör en ideell organisation. Det är därför ganska märkligt att man från socialdemokratiskt håll inte vill lagstifta på det nu aktuella området.

Detta berör utomordentligt många människor. Man kan inte i andra sammanhang acceptera att en verksamhet som i väsentliga delar dagligen

berör människors situation lämnas utan lagstiftning. Men när det gäller ideella föreningar, som kanske är väsentligare än mycket annat i vårt samhälle, har man sagt att föreningarna och organisationerna själva skall styra och ställa.

Detta är utomordentligt otillfredsställande. Vi konfronteras ofta med det faktum att det inträffar situationer i föreningar och organisationer som är utomordentligt otillfredsställande för den enskilde medlemmen.

Jag har mycket svårt att förstå att det finns ett motstånd mot att reglera och lagstifta för att skapa sådana förhållanden vad det gäller de ideella föreningarna som är utomordentligt självklara i alla andra sammanhang.

Herr talman! Av anförda skäl yrkar jag bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 139 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

14 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1985/86:16 Utsökningsregisterlag

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Kammaren beslöt att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till ett senare sammanträde.

16 § Kammaren åtskildes kl. 23.47.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren